

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ-ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ: ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ»

«Οι αιτήσεις προς τις αρχές κατά την Πτολεμαϊκή
περίοδο της Αιγύπτου: τα κοινωνικά χαρακτηριστικά
των αιτούντων και οι γλωσσικές τους επιλογές»

ΟΝΟΜ/ΜΟ: ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΚΟΡΟΛΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ (Αναπληρώτρια καθηγήτρια ΕΚΠΑ) [Επιβλέπουσα]

ΘΩΜΑ ΜΑΡΙΑΝΝΑ (Αναπληρώτρια καθηγήτρια ΕΚΠΑ) [Μέλος Τριμελούς
Επιτροπής]

ΠΑΠΑΘΩΜΑΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΣ (Καθηγητής ΕΚΠΑ) [Μέλος Τριμελούς Επιτροπής]

ΕΑΡΙΝΟ 2024

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
1.Εισαγωγή.....	5
2. 1 Η θεματική κατηγοριοποίηση των προς εξέταση εντεύξεων.....	11
2. 2 Στρατηγικές πραγμάτωσης των αιτημάτων.....	15
2. 3 Η θεωρία της γλωσσικής ευγένειας.....	21
2. 3. 1 Στρατηγικές εξωτερικής τροποποίησης.....	22
2. 3. 2 Στρατηγικές εσωτερικής τροποποίησης.....	24
2. 4 Ο ρόλος της αξιολογικής τροπικότητας.....	29
3. Συμπεράσματα – Συζήτηση.....	33
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	36

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελούν 43 παπυρικά κείμενα, που εντάσσονται στο κειμενικό είδος των «εντεύξεων» (*petition*) προς τον βασιλιά κατά την Πτολεμαϊκή περίοδο (323 – 31 π.Χ.). Οι «εντεύξεις» εμπεριέχουν αιτήματα παραπόνων προς τον βασιλιά, αναφορικά με την αδικία που έχει υποστεί κάποιος υπήκοος. Οι προς εξέταση «εντεύξεις» αφορούν σε βίαια περιστατικά, όπως πρόκληση σωματικής βλάβης, απόπειρες παράνομης εισβολής ή εκδίωξης των αιτούντων από την οικία τους, καταγγελίες για παράνομη δόμηση, κλοπές προσωπικών αντικειμένων κ.α. Οι προς εξέταση αιτήσεις αντιμετωπίζονται ως οργανωμένες κειμενικά μονάδες, που αποσκοπούν στην κάλυψη συγκεκριμένων επικοινωνιακών αναγκών με γνώμονα τη στοχοθεσία του συντάκτη τους. Ως πόροι κειμενικής ανάλυσης αξιοποιούνται η προσέγγιση των Blum-Kulka, S. J. House & G. Kasper (1989) σχετικά με το βαθμό αμεσότητας του αιτήματος, το μοντέλο των Brown & Levinson (1987) για τη μελέτη της γλωσσικής ευγένειας, η προσέγγιση των Faerch & Kasper (1984) αναφορικά με τις «εξωτερικές» και «εσωτερικές» τροποποιήσεις, που εντοπίζονται στα αιτήματα και η συστημική λειτουργική γλωσσολογία του Halliday για τη μελέτη του συστήματος της διάθεσης και συγκεκριμένα της έννοιας της αξιολογικής τροπικότητας (*modality*). Σκοπό της παρούσας μελέτης αποτελεί ο εντοπισμός των συγκλίσεων που παρουσιάζουν οι «εντεύξεις» ως ξεχωριστό κειμενικό είδος αλλά και η σκιαγράφηση των κοινωνικών ταυτοτήτων των αιτούντων μέσω των κοινωνιογλωσσικών επιλογών που μετέρχονται στις αιτήσεις τους ως στοιχείο εξατομίκευσης.

Λέξεις - κλειδιά: εντεύξεις, στρατηγικές πραγμάτωσης αιτημάτων, βαθμός αμεσότητας, γλωσσική ευγένεια, τροποποίηση αιτήματος, αξιολογική τροπικότητα.

Abstract

The subject of this paper consists of 46 papyrus texts that fall under the genre of "petitions" addressed to the king during the Ptolemaic period (323 – 31 B.C.). These "petitions" contain requests or complaints addressed to the king, concerning injustices suffered by a subject. The petitions under examination involve violent incidents, such as bodily harm, attempted illegal intrusion or eviction of petitioners from their homes, complaints about illegal construction, theft of personal belongings, and more. The petitions are treated as organized textual units that aim to meet specific communicative needs, based on the objectives of their authors. The analysis of these texts utilizes resources such as the approach by Blum-Kulka, S. J. House, and G. Kasper (1989) regarding the degree of directness in the request, the model by Brown & Levinson (1987) for the study of linguistic politeness, the approach by Faerch & Kasper (1984) concerning "external" and "internal" modifications found in requests, and Halliday's systemic functional linguistics for the study of the mood system, particularly the concept of evaluative modality. The purpose of this study is to identify the convergences presented by "applications" as a distinct textual genre, as well as to outline the social identities of the applicants through the sociolinguistic choices they employ in their applications as a form of personalization.

Keywords: petitions, request realization strategies, degree of directness, linguistic politeness, request modification, evaluative modality.

1. Εισαγωγή

Θέμα της παρούσας εργασίας αποτελούν οι αιτήσεις προς τις αρχές που συντάχθηκαν κατά την Πτολεμαϊκή περίοδο στην Αίγυπτο και ειδικότερα οι γλωσσικές επιλογές των συντακτών τους. Οι «εντεύξεις», όπως ονομάζεται το συγκεκριμένο κειμενικό είδος, εμπεριείχαν αιτήματα παραπόνων προς τον βασιλιά, αναφορικά με την αδικία που έχει υποστεί κάποιος υπήκοος. Πρόκειται για ένα είδος δημοσίου εγγράφου με επιστολική μορφή, που αποτέλεσε κεντρικό θεσμό στα πλαίσια του συστήματος επιβολής του νόμου κατά την Πτολεμαϊκή περίοδο στην Αίγυπτο (White, 1972: 1-12). Κατά τη Di Bitonto Kasser (1967: 5-57) ως «εντεύξεις» χαρακτηρίζονται μόνο όσες αιτήσεις απευθύνονται στον βασιλιά σε αντίθεση με τα «υπομνήματα» και τα «προσαγγέλματα», που απευθύνονταν στους αξιωματούχους. Σύμφωνα με τον Bauschatz (2007a), στις «εντεύξεις» προσιδιάζουν περισσότερο τα «υπομνήματα», καθώς εμπεριέχουν αίτημα προς τον βασιλιά ή τον αξιωματούχο για ανάληψη δράσης σε αντίθεση με τα «προσαγγέλματα».

Στον 3^ο αι. π.Χ. παραδίδεται μεγαλύτερος αριθμός «εντεύξεων» με την παλαιότερη αίτηση προς τον βασιλιά (UPZ I 151) να χρονολογείται στο 259 π.Χ. και τη νεότερη (SB III 6156) στο 57 π.Χ. Στον 2^ο αι. π.Χ. ο αριθμός των «εντεύξεων» φθίνει λόγω της αποδυνάμωσης της ισχύος των Πτολεμαίων βασιλέων, με αποτέλεσμα οι υπήκοοι να επιλέγουν να υποβάλλουν τις αιτήσεις τους σε υπαλλήλους του βασιλείου, γεγονός που αποδεικνύει ότι η κρατική μηχανή λειτουργούσε ικανοποιητικά για την επίλυση των προβλημάτων του τοπικού πληθυσμού (Hengstl, 1997: 270). Οι αιτήσεις υποβάλλονταν καθημερινά από τον ίδιο τον αιτούντα στον βασιλιά. Επειδή, όμως, ο αριθμός τους ήταν ιδιαίτερα μεγάλος, ο βασιλιάς απασχολούσε έναν «Επιστολογράφο», ο οποίος από τον 2^ο αι. π.Χ. αντικαταστάθηκε από έναν «Υπομνηματογράφο». Για την απονομή της δικαιοσύνης στα σοβαρά αδικήματα, στα οποία διακυβευόνταν τα κρατικά συμφέροντα, υπεύθυνος ήταν ο ίδιος ο βασιλιάς. Για αδικήματα ήσσονος σημασίας επιφορτισμένοι με δικαστικές αρμοδιότητες ήταν άλλοι αξιωματούχοι, όπως ο στρατηγός. Οι υπάλληλοι στο γραφείο του στρατηγού έγραφαν κάτω από την αίτηση μία σημείωση, με την οποία απευθύνονταν στον Επιστάτη της περιοχής, όπου διέμενε ο κατηγορούμενος, ώστε να επιληφθεί της επίλυσης του προβλήματος. Σε περίπτωση που η υπόθεση δεν επιλυόταν, τότε ο στρατηγός με δικαστικές αρμοδιότητες έπαιρνε την οριστική απόφαση (Πούλου, 2023: 12-13). Συχνές ήταν, ωστόσο, οι περιπτώσεις που οι υποθέσεις τελεσιδικούσαν στα αρμόδια δικαστήρια (π.χ. κοινοδίκιο, λαοκρίτες, χρηματιστές). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις οι υπήκοοι ζητούσαν ακρόαση από τον βασιλιά και στη συνέχεια υπέβαλλαν την αίτησή τους σε γραπτή μορφή ή την παρέδιδαν «διά θυρίδος», όταν ο βασιλιάς απουσίαζε στο Σεραπείο στη Μέμφιδα (Stavrianopoulou, 2012: 128-129).

Κατά τον White (1972: 2, 9), το κείμενο των εντεύξεων δομούνταν σε τέσσερα μέρη: την εισαγωγή, την έκθεση της υπόθεσης, το αίτημα και τον επίλογο. Πιο συγκεκριμένα, πρώτα αναφερόταν το όνομα αλλά και οι διακριτικοί τίτλοι του αποδέκτη του αιτήματος και στη συνέχεια ακολουθούσε το όνομα του αποστολέα συνοδευόμενο από την εθνικότητα, την εργασία και τον τόπο διαμονής του. Κατόπιν,

ο αιτών αφηγούνταν λεπτομερώς την υπόθεση του αδικήματος και ζητούσε να προωθηθεί το αίτημά του, ώστε να αποζημιωθεί για το αδίκημα, που υπέστη. Ο ίδιος μελετητής (1972: 44, 50) παρατηρεί ότι στις «εντεύξεις» του 3^{ου} αι. π.Χ. εντοπίζονται περισσότερες φορμουλαϊκές φράσεις και αυστηρή δομή σε αντίθεση με τους επόμενους αιώνες.

Αναφορικά με την προγενέστερη έρευνα, ο Zilliacus (1949) στη μελέτη του με τίτλο «*Untersuchungen zu den abstrakten Anredeformen und Höflichkeitstiteln im Griechischen*», εξετάζει τις προσφωνήσεις και τους τίτλους ευγένειας εστιάζοντας στις διάφορες μορφές προσφωνήσης που χρησιμοποιούνταν για να εκφράσουν σεβασμό και ευγένεια, καθώς και τους τίτλους που συνόδευαν τα ονόματα που αποτυπώνουν την κοινωνική θέση και ιεραρχία. Η μελέτη διερευνά επίσης τις γλωσσικές δομές που χρησιμοποιούνταν, για να εκφράσουν κοινωνική απόσταση και σεβασμό, ενώ ενσωματώνει και μια κοινωνιογλωσσική προσέγγιση, εξετάζοντας πώς αυτές οι γλωσσικές επιλογές αντανακλούν τις πολιτισμικές αξίες και τις κοινωνικές σχέσεις της αρχαίας Ελλάδας.

Επιπλέον, η μελέτη του Heikki Koskeniemi (1956), με τίτλο «*Studien zur Idee und Phraseologie des griechischen Briefes bis 400 n. Chr.*», εξετάζει τη δομή, τη φρασεολογία και τις συμβάσεις των ελληνικών επιστολών από την αρχαιότητα έως τον 4ο αιώνα μ.Χ. Ειδικότερα, ο συγγραφέας αναλύει τυπικές εκφράσεις και σταθερά μοτίβα, όπως οι χαιρετισμοί, οι ευχές, τα αιτήματα και οι καταλήξεις, ενώ παράλληλα μελετά πώς οι επιστολές ακολουθούσαν κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες της εποχής δίνοντας έμφαση στη χρήση της ευγένειας και της τυπικότητας και συνδέοντας τη φρασεολογία με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον. Επιπλέον, εξετάζει την εξέλιξη της επιστολογραφίας κατά τη μετάβαση από την ελληνιστική στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο, αναδεικνύοντας διαχρονικές επιρροές.

Ταυτόχρονα, το έργο «*La pétition à Byzance*» των Denis Feissel και Jean Gasco (2001) αποτελεί μια συλλογή μελετών, που επικεντρώνεται στη χρήση και τη σημασία των αιτήσεων στο Βυζάντιο αναφορικά με τη διαμόρφωση των σχέσεων μεταξύ των πολιτών και των κρατικών θεσμών. Οι αιτήσεις εξετάζονται ως τεκμήρια γλώσσας και πολιτισμού με έμφαση στη ρητορική, το ύφος και τη χρήση στερεοτυπικών φράσεων τονίζοντας τους τρόπους, με τους οποίους οι αιτήσεις λειτουργούσαν ως εργαλεία επικοινωνίας και διαπραγμάτευσης.

Επίσης, ο Παπαθωμάς (2009) στο άρθρο του με τίτλο «*Zur captatio benevolentiae in den griechischen Papyri als Zeugnis für die Mentalitätsgeschichte der Römerzeit*» εξετάζει τη χρήση της *captatio benevolentiae* σε ελληνικά παπυρικά κείμενα, ιδιαίτερα στις αιτήσεις που απευθύνονταν στις αρχές κατά τη Ρωμαϊκή περίοδο εστιάζοντας στη προσπάθεια των συντακτών τους να αποκτήσουν την εύνοια του παραλήπτη. Μέσα από αυτές τις στρατηγικές ρητορικής διερευνά εκφάνσεις της νοοτροπίας και των κοινωνικών σχέσεων κατά τη Ρωμαϊκή εποχή, αποκαλύπτοντας πώς οι εκφράσεις υποτέλειας και σεβασμού αντικατοπτρίζουν τις ιεραρχίες και τις πολιτισμικές

αντιλήψεις της εποχής, ώστε να επισημάνει τον τρόπο με τον οποίο η πολιτιστική και κοινωνική δυναμική της περιόδου αποτυπώνεται στη γλώσσα και την έκφραση των παπυρικών κειμένων.

Παράλληλα, ο Leiwo (2010) στη μελέτη του με τίτλο «*The Language of the Papyri*» προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τη γραπτή επικοινωνία μέσω οστράκων εστιάζοντας στην κοινωνική δυναμική που αποτυπώνεται μέσω της διατύπωσης των αιτημάτων. Συγκεκριμένα, αναλύει τους τρόπους έκφρασης ευγένειας, εξουσίας ή εξάρτησης, εξετάζει πώς οι συντάκτες προσαρμόζουν το ύφος τους ανάλογα με τον αποδέκτη τους και υπογραμμίζει την πρακτική φύση των αιτημάτων αλλά και τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται με τις καθημερινές ανάγκες και δραστηριότητες.

Επιπλέον, η Κορολή (2014) στο έργο της με τίτλο «*Στρατηγικές αξιολόγησης στις ιδιωτικές παπυρικές επιστολές της ύστερης αρχαιότητας: η περίπτωση του αιτήματος*» μελετά τη χρήση των ρητορικών τεχνικών, που μετέρχονται οι συντάκτες των επιστολών κατά τη διατύπωση του αιτήματος, με σκοπό να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα αιτήματα αντανάκλουν το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εποχής αναδεικνύοντας τις σχέσεις εξουσίας και κοινωνικής ιεραρχίας. Παράλληλα, στη μονογραφία της με τίτλο «*Το Αίτημα στις Ελληνικές Ιδιωτικές Επιστολές σε Παπύρους και Οστρακα: Από την εποχή του Αυγούστου έως το τέλος της αρχαιότητας*» επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο οι αρχαίοι γραφείς υπέβαλλαν ένα αίτημα, στον τρόπο πλαισίωσης, αλλά και στα μέσα πειθούς και τρόπους ευγενείας, που μετέρχονται οι συντάκτες των ιδιωτικών επιστολών της Ρωμαϊκής (31 π.Χ.-330 μ.Χ.), της Βυζαντινής (330 μ.Χ.-641 μ.Χ.) και της Πρώιμης Αραβικής περιόδου (641 μ.Χ.-799 μ.Χ.) εφαρμόζοντας την έννοια της τροπικότητας (*modality*) στην πραγματολογία και στην κειμενογλωσσολογία, την έννοια του κειμενικού είδους, τις στρατηγικές οργάνωσης του κειμένου και τη σχέση του κειμένου με το περικείμενο. Με τον τρόπο αυτό προτείνει την ανάλυση των μέσων διατύπωσης και πλαισίωσης (*framing*) του αιτήματος και τις στρατηγικές άσκησης ψυχολογικής πίεσης στον αποδέκτη του αιτήματος. Επίσης, στο έργο της με τίτλο «*Imposing Psychological Pressure in Papyrus Request Letters: A Case Study of Six Byzantine Letters Written in an Ecclesiastical Context*» (2021) επικεντρώνεται σε έξι επιστολές από την ύστερη αρχαιότητα (6ος-7ος αιώνας μ.Χ.) και εξετάζει πώς μέσω των στρατηγικών, που μετέρχονται οι συντάκτες τους, επιδιώκεται η άσκηση πίεσης και επιρροής στους αποδέκτες με στόχο να διερευνήσει τις στρατηγικές επίτευξης του αιτήματός τους. Στο πλαίσιο αυτό, η συγγραφέας αξιοποιεί ποικίλα κοινωνιογλωσσικά εργαλεία, προκειμένου να αποκαλύψει τη ρητορική των αιτημάτων και την πολιτισμική τους διάσταση με έμφαση στη σημασία της ευγένειας ως βασικού μέσου επίτευξης αυτών των στόχων. Η εργασία αποτελεί μέρος του συλλογικού τόμου «*Varieties of Post-classical and Byzantine Greek*», ο οποίος ασχολείται με τη γλωσσική ποικιλότητα στη μετακλασική και βυζαντινή ελληνική, υπό την επιμέλεια των Klaas Bentein και Mark Janse.

Παράλληλα, ο Klaas Bentein (2017) στο άρθρο του με τίτλο «*Politeness in Pronouns: Third-person Reference in Byzantine Documentary Papyri*», εξετάζει πώς

εκφράζεται η ευγένεια μέσω της χρήσης αντωνυμιών τρίτου προσώπου στα βυζαντινά παπυρικά έγγραφα. Ο συγγραφέας αναλύει πώς η επιλογή συγκεκριμένων γλωσσικών τύπων, όπως οι αναφορές σε τρίτο πρόσωπο, αξιοποιείται, για να εκφράσει σεβασμό και να διαχειριστεί την κοινωνική απόσταση. Παράλληλα, διερευνά πώς αυτές οι γλωσσικές στρατηγικές αντικατοπτρίζουν σχέσεις εξουσίας, κοινωνικού στάτους αλλά και τις προσδοκίες του αποδέκτη. Η χρήση της γλώσσας παρουσιάζεται ως πολιτισμικά καθορισμένη, ενώ οι αναφορές τρίτου προσώπου λειτουργούν συχνά ως τρόπος έμμεσης προσέγγισης που ενισχύει την ευγένεια. Η μελέτη συνεισφέρει σημαντικά στη γλωσσολογική ανάλυση της ευγένειας, εστιάζοντας σε μια λιγότερο ερευνημένη πτυχή της βυζαντινής κοινωνικής επικοινωνίας.

Επιπλέον, ο Roberto Mascellari στο έργο του με τίτλο «*La lingua delle petizioni nell'Egitto romano. Evoluzione di lessico, formule e procedure dal 30 a.C. al 300 d.C.*» (2021) μελετά τις πρακτικές των αιτήσεων στην επαρχία της Αιγύπτου κατά τη ρωμαϊκή περίοδο και συγκεκριμένα πώς αυτές προσαρμόζονται στο διοικητικό και νομικό πλαίσιο της ρωμαϊκής εξουσίας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει στη δομή των αιτήσεων καθώς και στον ρόλο που διαδραμάτιζαν αυτές οι αιτήσεις στην επικοινωνία των πολιτών με τις αρχές. Έτσι, φωτίζεται η σπουδαιότητα της γλώσσας ως εργαλείου εξουσίας και μέσου επικοινωνίας σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον.

Επίσης, σε άρθρο της η Bruno (2022) πραγματεύεται το γλωσσολογικό φαινόμενο της γλωσσικής ευγένειας σε επιστολές της πρώιμης ελληνιστικής περιόδου αναλύοντας διοικητικές επιστολές, συστάσεις και αιτήσεις με σκοπό τη μελέτη των στρατηγικών ρητορικής, που μετέρχονται οι συντάκτες τους, ενώ ο Dickey (2016) εστιάζει στη μελέτη των συναισθημάτων και των ρητορικών στρατηγικών στην κλασική αρχαιότητα.

Στις προς εξέταση εντεύξεις από άποψη μεθοδολογίας έχει ακολουθηθεί η εφαρμογή σύγχρονων κοινωνιογλωσσικών μοντέλων μελέτης των γλωσσικών πράξεων αλλά και μελέτες που αφορούν σε παπυρικά κείμενα. Οι προς εξέταση αιτήσεις αντιμετωπίζονται ως οργανωμένες κειμενικά μονάδες, που αποσκοπούν στην κάλυψη συγκεκριμένων επικοινωνιακών αναγκών με γνώμονα τη στοχοθεσία του συντάκτη τους. Ειδικότερα, όσον αφορά τις στρατηγικές πραγμάτωσης των αιτημάτων έχει επιλεγεί η προσέγγιση των Blum-Kulka, S. J. House & G. Kasper (1989), σύμφωνα με την οποία η κύρια πράξη του αιτήματος διακρίνεται σε τρία επίπεδα πραγμάτωσης: άμεσο, το έμμεσο συμβατικό και το έμμεσο μη συμβατικό επίπεδο. Αναφορικά με τη μελέτη της γλωσσικής ευγένειας στις προς εξέταση αιτήσεις έχει επιλεγεί το μοντέλο των Brown & Levinson (1987) και η έννοια του «προσώπου», που σχετίζεται με τον βαθμό απειλής που ενυπάρχει σε κάθε κατευθυντική γλωσσική πράξη. Παράλληλα, εφαρμόζεται η προσέγγιση των Faerch & Kasper (1984) σχετικά με τις «εξωτερικές» και «εσωτερικές» τροποποιήσεις, που εντοπίζονται στα αιτήματα, ώστε να μετριάσει ο βαθμός της εμπλεκόμενης επιβολής που απορρέει από την κατευθυντική πράξη του αιτήματος. Επιπλέον, αξιοποιείται ως πόρος κειμενικής ανάλυσης η συστημική λειτουργική γλωσσολογία του Halliday με στόχο τη μελέτη των γλωσσικών επιλογών

των αιτούντων στο επίπεδο της διαπροσωπικής λειτουργίας της γλώσσας (*interpersonal function*) μέσω του συστήματος της διάθεσης και συγκεκριμένα της έννοιας της αξιολογικής τροπικότητας (*modality*).

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελούν 43 παπυρικά κείμενα, που εντάσσονται στο κειμενικό είδος των «εντεύξεων» (*petition*) προς τον βασιλιά κατά την Πτολεμαϊκή περίοδο (323 – 31 π.Χ.). Τα προς εξέταση κείμενα έχουν επιλεγεί από την βάση δεδομένων HEIDELBERGER GESAMTVERZEICHNIS DER GRIECHISCHEN PAPYRUSURKUNDEN ÄGYPTENS (HGV) μέσω της ιστοσελίδας <https://aquila.zaw.uni-heidelberg.de/search> με λέξεις-κλειδιά στα Γερμανικά και θεματικά κριτήρια, καθώς αφορούν αιτήσεις με καταγγελίες παραβατικών συμπεριφορών και από την διαδικτυακή βάση δεδομένων Duke Databank of Documentary Papyri (DDbDP) που υπάρχει στην πλατφόρμα <https://papyri.info>. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας επιχειρείται η μελέτη των κοινωνιογλωσσικών επιλογών, που μετέρχονται οι συντάκτες των κειμένων αυτών, προκειμένου να γνωστοποιηθούν και να ικανοποιηθούν τα αιτήματα που εμπεριέχονται σε αυτά.

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη των κατηγοριοποιημένων αιτήσεων με κριτήριο τις αξιόποινες πράξεις, που καταγγέλλει κάθε μία από αυτές, ώστε να εντοπιστούν οι στρατηγικές πραγμάτωσης, οι επιλογές γλωσσικής ευγένειας μέσω των στρατηγικών της εξωτερικής και εσωτερικής τροποποίησης αλλά και ο ρόλος της αξιολογικής τροπικότητας ως μέσω ενίσχυσης της απολεκτικής ισχύος του αιτήματος. Ως προς τη δομή έχει ακολουθηθεί η εξής διάρθρωση: αρχικά, στην Ενότητα 2.1 διακρίνονται θεματικά οι προς εξέταση αιτήσεις με κριτήριο την αξιόποινη πράξη που καταγγέλλουν οι αιτούντες. Έτσι, προκύπτουν οι υποκατηγορίες των 14 αιτήσεων που καταγγέλλουν την πρόκληση σωματικής βλάβης¹, 6 αιτήσεων που μαρτυρούν βίαια περιστατικά², τα οποία σχετίζονται με τις γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες των αιτούντων, 13 αιτήσεις που αφορούν σε απόπειρες παράνομης εισβολής ή εκδίωξης των αιτούντων από την οικία τους³, 2 αιτήσεις, στις οποίες τα βίαια περιστατικά λαμβάνουν χώρα στα δημόσια λουτρά⁴, 6 αιτήσεις, που αφορούν καταγγελίες για παράνομη δόμηση⁵ και 2 αιτήσεις, που καταγγέλλουν κλοπές προσωπικών αντικειμένων⁶. Στην Ενότητα 2.2 εξετάζονται οι στρατηγικές πραγμάτωσης των αιτημάτων, που εντοπίζονται στις αιτήσεις, με γνώμονα τον βαθμό αμεσότητας της κύριας πράξης του αιτήματος. Στην Ενότητα 2.3 στις προς εξέταση αιτήσεις εφαρμόζεται η θεωρία της γλωσσικής ευγένειας, ενώ στις υποενότητες 2.3.1 και 2.3.2 εξετάζονται οι στρατηγικές εξωτερικής και εσωτερικής τροποποίησης του αιτήματος, αντίστοιχα. Τέλος, στην Ενότητα 2.4 μελετάται ο εντοπισμός των

¹ P. Enteux 72, P. Enteux 73, P. Enteux 74, P. Enteux 76, P. Enteux 78, P. Enteux 79, P. Sorb. III 112, UPZ II 151, SB XX 15001, BGU X 1903, BGU X 1904, P. Petr. III 27, PSI VII 816, UPZ I 15.

² P. Enteux 60, P. Enteux 75, P. Sorb. III 128, P. Sorb. III 108, P. Enteux 70, P. Enteux 71.

³ P. Enteux 11, P. Enteux 80, UPZ I 6, UPZ I 10, P. Enteux 77, P. Enteux 65, P. Enteux 81, P. Fay 12, P. Lond. VII 2039, P. Stras. II 99, SB VIII 9681, UPZ I 106, UPZ I 107.

⁴ P. Enteux 82, P. Enteux 83.

⁵ P. Munch. III 1.51, P. Tor. Choach. 8, UPZ I 11, P. Enteux 69, P. Sorb. III 103, P. Sorb. III 104.

⁶ P. Enteux 30, P. Enteux 31.

κοινωνιογλωσσικών πόρων της αξιολογικής τροπικότητας με την οποία επενδύονται οι αιτήσεις. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση των συμπερασμάτων που απορρέουν από την εν λόγω προσέγγιση στην Ενότητα 3.

Αναφορικά με την παρούσα προσέγγιση, η επιλογή των προς εξέταση εντεύξεων καλύπτει όλο το εύρος της Πτολεμαϊκής περιόδου και απορρέει από την ερευνητική υπόθεση ότι τα εν λόγω παπυρικά κείμενα εμπεριέχουν αιτήματα ως κύριο επικοινωνιακό στόχο. Ως εκ τούτου μπορούν να θεωρηθούν ιδανικά για την μελέτη των γλωσσικών στρατηγικών, με τις οποίες οι συντάκτες τους επιχειρούν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των αιτημάτων με στόχο την υλοποίησή τους. Δεδομένου ότι οι προς εξέταση αιτήσεις αφορούν σε βίαια περιστατικά με δεδομένη σε κάθε περίπτωση την κοινωνική απόσταση (*social distance*) μεταξύ των συνομιλητών αλλά και τον βαθμό οικειότητας (*relative "power"*) ή τη σχετική ιεραρχία στη μεταξύ τους σχέση (Brown & Levinson, 1987), ως βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης τίθεται ο εντοπισμός των συγκλίσεων που παρουσιάζουν οι «εντεύξεις» ως ξεχωριστό κειμενικό είδος αλλά και η σκιαγράφηση των κοινωνικών ταυτοτήτων των αιτούντων μέσω των κοινωνιογλωσσικών επιλογών που μετέρχονται στις αιτήσεις τους ως στοιχείο εξατομίκευσης. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζεται:

1. ποιες στρατηγικές ευγένειας μετέρχονται, προκειμένου να αυξήσουν την απολεκτική ισχύ του αιτήματός τους,
2. ποιες μετριοκρατικές υποστηρικτικές κινήσεις εφαρμόζουν τροποποιώντας «εξωτερικά» το αίτημα,
3. ποια μέσα μετριοκρασίας και επίταξης αξιοποιούν τροποποιώντας «εσωτερικά» το αίτημα,
4. ποια μέσα μετέρχονται, προκειμένου να αποτιμήσουν αρνητικά την προσωπικότητα των κατηγορούμενων τους αφενός και αφετέρου να αξιολογήσουν θετικά τις δικές τους ενέργειες.

2.1 Η θεματική κατηγοριοποίηση των προς εξέταση εντεύξεων

Αιτήσεις για πρόκληση σωματικής βλάβης

Πολλές είναι οι περιπτώσεις αιτήσεων που διασώζουν καταγγελίες για πρόκληση σωματικής βλάβης. Σύμφωνα με όσα μαρτυρά ο P. Enteux 72 (218 π.Χ.), ο Ερμογένης κατηγορεί τον Πετόσιρι ότι τον ξυλοκόπησε σε όλο του το σώμα («πυγμαῖς καὶ λακτίσμασιν [... εἰς ὃ ἄν] τύχ[οι μέρος] τοῦ [σώ]ματος») και για αυτό τον λόγο ζητά να του επιβληθεί χρηματική ποινή («πραχθῆναί μοι αὐτὸν τῶν π[λ]ηγ[ῶ]ν (δραχμᾶς)»). Στον P. Enteux 73 (222 π.Χ.) ο αιτών υποστηρίζει ότι δέχτηκε επίθεση από τον ιδιοκτήτη του κτήματος που έχει μισθώσει, τον Πετεσούχο, παρά το γεγονός ότι ήταν συνεπής στις οικονομικές του υποχρεώσεις προς αυτόν («οὐθένα λόγον ποιησάμενοι δης[-ca.?-] ἐμοῦ»). Στον P. Enteux 74 (221 π.Χ.) ο αιτών ζητά την επιβολή χρηματικού προστίμου, καθώς δέχτηκε ὕβρεις και χτυπήματα από τον κάποιον Πειθία έξω από την πόρτα του σπιτιού του («ταῦτα δὲ [ἔπραξεν -ca.?- ὕβρ]ίζων καὶ ἄρχων εἰς με χειρῶν ἀδίκων»). Ο P. Enteux 76 (221 π.Χ.) διασώζει ένα ακόμα περιστατικό σωματικής επίθεσης που δέχτηκε ο Πετεσούχος από τον Πτολεμαίο. Στον P. Enteux 78 (221 π.Χ.) ένας υδροφόρος δέχεται επίθεση από κάποιους που του έχουν στήσει ενέδρα. Παρά την βιαιότητα του περιστατικού ο αιτών δεν ζητά την επιβολή χρηματικού προστίμου αλλά μόνο την επίπληξη των ενόχων από τον στρατηγὸ Διοφάνη («δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, π]ροστάξει Διοφάνει τῶι στρατηγῶι [ἀνακαλεσάμενον τοὺς προγεγρα]μμένους ἐπισκέψασθαι περὶ τούτων»). Ο P. Enteux 79 (218 π.Χ.) διασώζει ένα περιστατικό βίας ανάμεσα στον Έλληνα Ηρακλείδη και σε μία Αιγύπτια. Εκείνη φέρεται να έχυσε τα ούρα της πάνω στον Ηρακλείδη και δεν δίστασε να του ξεγυμνώσει το στήθος σκίζοντας του τον μανδύα και να τον φτύσει. Σημαντική είναι η αναφορά ότι το περιστατικό έλαβε χώρα μπροστά σε πλήθος ανθρώπων, που αποδοκιμάζουν την βίαιη συμπεριφορά («ἐπιτιμηθεῖσα δὲ ὑπὸ τινων τῶν παρόντων ἐφ' οἷς αἱ [...]...με, οὕτως καταλιποῦσά με ἀπηλλάγη ἔνδον, ὅθεν τὸ οὔρον κατέχεέν μου»). Ο UPZ II 151 (259 π.Χ.) παραδίδει μία σειρά από βίαια περιστατικά που υπέστη ο αιτών, όπως επίθεση και σωματικές βλάβες. Σημαντική είναι, ωστόσο, η αναφορά ότι ο θύτης αναγκάστηκε να σταματήσει την βίαιη συμπεριφορά του μετά την κοινωνική κατακραυγή των μαρτύρων του συμβάντος («ἀλλ' ἐπιμαρτυρομένου τοὺς παρόντας καὶ συνδραμόντων πλειόνων καὶ ἐπιτιμώντων αὐτῶι, οὕτως ἀπηλλάγη»). Στον SB XX 15001 (217 π.Χ.) ο Πετεύρις κατηγορεί τον επιστάτη Τέτταφο για μία σειρά από παράνομες ενέργειες εις βάρος του. Αυτός όχι μόνο δεν πλήρωσε για τον καθαρισμό του ιματίου του αλλά δεν δίστασε να τον χτυπήσει σε όλο του το σώμα και να τον παραδώσει στον φυλακίτη. Όταν ο Πετεύρις κατάφερε να βγει από τη φυλακή, έπρεπε να αντιμετωπίσει και πάλι τη βιαιότητα του Τέτταφου, αφού ο τελευταίος μαζί με άλλους άνδρες και με την ανοχή του φυλακίτη εισέβαλε στο κατάστημα του Πετεύρι προκαλώντας του ζημιές («ἔχοντες ῥοπάλια εἰσῆλθον εἰς [τὸ ἐργ]αστή[ρι]όν μ[ου] καὶ καθικόμενοί μου π[...]

διεσκόρπισαν τὴν ἐμπολὴν παρόντος Π[ετεύρι]ος [τοῦ] φυλακίτου περὶ ὧν ἐπεμαρτυ[ράμην.]».⁷

Βίαια περιστατικά αναφορικά με γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες

Από τις υπό εξέταση αιτήσεις αρκετές αφορούν σε βίαια περιστατικά, που σχετίζονται με τις γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες των αιτούντων. Πιο συγκεκριμένα, στον P. Enteux 60 (218 π.Χ.) ο Ιδομενεὺς καταγγέλλει τον Πετοβάστιο και τον Ὠρο ότι πότισαν το χωράφι που εἶχε σπείρει, με αποτέλεσμα να αχρηστέψουν τη σπορά («κατασπείραντός μου τὴν γῆν ἄράκωι, Πετοβάστις καὶ Ὠρος οἱ πρ[ο]γεγραμμένοι κατ[έ]κλυσάμ μου τὸν σπóρον, ὥστε ἀχ[ρεῖ-] ομ μου γενέσθαι τὸν ἄρακον»). Στον P. Enteux 75 (222 π.Χ.) ο Κρατεὺας λογομαχεῖ με βοσκούς, που παράνομα βόσκουν τα πρόβατά τους στο χωράφι, που ο ἴδιος εἶναι φύλακας. Εκείνοι, αφού του επιτίθενται με ράβδους, του αφαιροῦν και τον μανδύα. Ο ἴδιος απευθύνεται στον ἐπιστάτη Ηρόδοτο, ἐπειδὴ ὁμως αὐτός ολιγωρεῖ καταφεύγει μέσω της αἴτησης στον στρατηγὸ Διοφάνη ζητώντας του τὴν παραπομπή των κατηγορουμένων («προσπηδήσαντές μοι ἔχοντες [ράβδου]ς πληγὰς τέ μοι ἐνέβαλον καὶ τὸ ἱμάτιόν μου ὃ περιβεβλήμην ἀφείλοντο»). Χαρακτηριστική εἶναι και ἡ περίπτωση του P. Sorb. III 128 (219 π.Χ.) στον οποίο ο Εἰπίστρατος κατηγορεῖ τους κατοίκους της κώμης Μούχης, διότι καίγοντας ξερόχορτα ἔκαψαν μαζί και τους σπόρους του αιτούντος («ἐ]νεπύρισαν τὸ προγε[γραμμένον - ca. -]ν Διοφάνη περὶ τοῦ ἐμπυρισμοῦ συν. . . . αὐτῶι μετὰ ταῦτα»). Στον P. Sorb. III 108 (224-218 π.Χ.) διασώζεται ἓνα περιστατικό ανάμεσα σε ἓναν Ἑλληνα και δύο Αἰγύπτιους. Σύμφωνα με τον αιτούντα οἱ κατηγορούμενοι κατέστρεψαν το καινούριο φράγμα που εἶχε φτιάξει ο Νίκανδρος στο κτήμα του («καὶ ποτίζοντες κατέλιπον τὸν κλῆρον . [- ca. -]τὸν ἐμὸν καὶ ἰδιὰ ταύτην τὴν αἰτίαν/ ἐξεκλύσθη χῶμά \μου/ καινὸν εἰς ὃ ἀνηλώκην δρ[αχμὰς - ca. - τῶι παρὰ]Δημητρίου τοῦ ἐπιστάτου ἐπέδειξα τὸ βλάβος»). Οἱ P. Enteux 70 (221 π.Χ.) και P. Enteux 71 (222 π.Χ.) διασώζουν διαμαρτυρίες για σφαγὲς ζώων.

Καταγγελίες για παράνομη εισβολή ή εκδιώξεις

Πολλές εἶναι και οἱ περιπτώσεις εντεύξεων, που οἱ αιτούντες καταγγέλλουν ἀπόπειρες παράνομης εισβολῆς ἢ εκδιώξῆς τους ἀπὸ το σπίτι τους. Εἰδικότερα, στον P. Enteux 11 (221 π.Χ.) ο Στοτοῆς κατηγορεῖ τον Γέρωρο ὅτι τον εκδιώξε παράνομα ἀπὸ το σπίτι, ὅπου διέμενε, με αποτέλεσμα να μην μπορεῖ να ασκήσει τις γεωργικές και κτηνοτροφικές του εργασίες («ἐκβέβλημαι ὑπ' αὐτοῦ ἐκ ταύτης καὶ κτήνῃ μου ὕπαιθρά ἐστιν»). Στον P. Enteux 80 (217 π.Χ.) ο ἰσιονόμος Αμεννεὺς και ἡ σύζυγός του Στοτοῆτη δέχονται ἐπίθεση ἀπὸ μία γυναίκα που μαζί με ἄλλους ἄνδρες εἰσβάλλουν στο Ἰσιεῖο και τους χτυποῦν σε ὅλο τους το σώμα («εἰσελθόντες εἰς τὸ ὑπάρχον ἡμῖν ἰσιεῖον, τὸ ὄν ἐν τῇ προδεδηλωμένῃ [κ]ώμῃ, πληγὰς τε ἡμῖν καὶ πλέους ἐνέβαλον, τύπτοντες εἰς ὃ [ἄν] τύχ[οι]εν μέρος τοῦ [σώ]ματος»). Στον UPZ I 6 (163 π.Χ.) ο Πτολεμαῖος κατηγορεῖ τους ἀρχιφυλακίτες ὅτι με πρωτοβουλία του ἀρχιερέα του

⁷ Καταγγελίες για σωματικές βλάβες μαρτυροῦν και οἱ αιτήσεις: P. Sorb. III 112 (219 π.Χ.), BGU X 1903 (275-225 π.Χ.), BGU X 1904 (175-125 π.Χ.), P. Petr. III 27 (299-200 π.Χ.), PSI VII 816 (153-142 π.Χ.), UPZ I 15 (156 π.Χ.).

Σεραπείου εισήλθαν στο ιερό και μαζί με τους ιερείς το λαφυραγώγησαν προκαλώντας του ζημιές. Στον UPZ I 10 (160 π.Χ.) ο Πτολεμαίος καταγγέλλει την παράνομη εισβολή και οικοδόμηση του πατρικού του σπιτιού τονίζοντας το γεγονός ότι οι σφετεριστές εκμεταλλεύτηκαν το γεγονός ότι ήταν έγκλειστος στο Σεραπείο («καταφρονούντες ἐπὶ τῷ μὴ δύνασθαι με ἐξελθόντα ἐκ τοῦ ἱεροῦ καὶ παραγενόμενον ἐπὶ τοὺς τόπους ποήσασθαι πρὸς αὐτοὺς λόγον»). Ανάλογο και το περιεχόμενο του P. Enteux 77 (221 π.Χ.) σύμφωνα με τον οποίο ο Ώρος εισέβαλε στο σπίτι του κατηγορούμενου προξενώντας του σωματικές βλάβες. Καταγγελία για εισβολή σε αμπέλι μαρτυρά ο P. Enteux 65 (221 π.Χ.) από τον Μαρρή εναντίον τριών ανδρών, οι οποίοι θέλοντας να βλάψουν τον αιτούντα άφησαν τα πρόβατά τους να καταστρέψουν το αμπέλι του («Ἴππων δὲ καὶ Ἡράκων ἐπαφιέντες τὰ αὐτῶν/ πρόβατα [εἰς] τὸν ἀμπελῶνά τ[ι]νας τῶν ἀ[μ]πέλων κατεφθάρκασιν ἐκουσ[ί]ω[ς], βλά[πτειν] με βουλ[ό]-[μενοι]). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο P. Enteux 81 (221 π.Χ.), στον οποίο η αιτούσα κατηγορεί τον Άλκιμο, διότι εισέβαλε στον σπίτι της και αφού την χτύπησε την υποχρέωσε να το εγκαταλείψει. Η συγκεκριμένη αίτηση υποβάλλεται από τον σύζυγο του θύματος λόγω της κακής κατάστασης στην οποία έχει περιέλθει μετά την επίθεση («ἐπεὶ οὖν ὕφ' ὧν συντετέλεσται εἷς με -ca.-]υω διαλυθῆναι, ἀπέσταλκα δὲ τὸν ἐμαυτῆς ἄνδρα δώσοντα τὴν ἔν[τευξιν -ca.-]]ντα ταῦτα τῷ στρατηγῷ»). Στον P. Fay 12 (104-103 π.Χ.) ο Θεότιμος καταγγέλλει μία σειρά από άνομες ενέργειες από ομάδα ανδρών εις βάρος του, όπως την εισβολή στο σπίτι του, σωματική και λεκτική επίθεση αλλά και κλοπή.⁸

Βίαια περιστατικά σε δημόσια λουτρά

Από τις υπό εξέταση εντεύξεις οι P. Enteux 82 (221 π.Χ.) και P. Enteux 83 (221 π.Χ.) αναφέρονται σε βίαια περιστατικά που λαμβάνουν χώρα σε δημόσια λουτρά. Στον P. Enteux 82 (221 π.Χ.) η Φιλίστα υπέστη εγκαύματα από το καυτό νερό με το οποίο την περιέλουσε ο νεαρός που δούλευε εκεί («καὶ κατέκαυσεν τὴν τε κοιλίαν καὶ τὸν ἄριστερόν μηρόν ἕως τοῦ γόνατος»). Στον P. Enteux 83 (221 π.Χ.) η Θαμούνης κατηγορεί την Θοθορταίτα ότι ενώ παίρνει το λουτρό της την χτυπά και της κλέβει το περιδέριο. Η Θαμούνης απευθύνεται στον κωμάρχη αλλά εκείνος την φυλακίζει, της αφαιρεί το ἱμάτιο και το δίνει στην Θοθορταίτα. Παρά την βιαιότητα του περιστατικού και την κατάφωρη αδικία που υφίσταται η αιτούσα ζητά μόνο την επιστροφή του ἱματίου ή χρηματική αποζημίωση και όχι την τιμωρία της κατηγορούμενης («ἐπαναγκάσαι αὐτὴν τό τε ἱμάτιόν μοι ἀποδοῦναι ἢ τὴν τιμὴν τὰς λ (δραχμάς)»).

Καταγγελίες για παράνομη δόμηση

Ορισμένες αιτήσεις αναφέρονται σε περιστατικά που αφορούν παράνομη δόμηση. Για παράδειγμα, στον P. Munch. III 1. 51 (134 π.Χ.) ο Πετεσούχος κατηγορεί δύο άνδρες ότι γκρέμισαν το άνω τμήμα του σπιτιού του («ταῦτα καὶ τὴν καθαίρεσιν [τῆς] οἰκίας ἀπενηνεγμένους . ον. [-ca.-] ὑπερων, καὶ διακωλυθεὶς ὑπ' ἐμ[οῦ] Σοκμήνης Πασίωνος

⁸ Καταγγελίες για εισβολή σε σπίτι παραθέτουν οι αιτήσεις: P. Lond. VII 2039 (263-229 π.Χ.), P. Stras. II 99 (170-164 π.Χ.), SB VIII 9681 (175 π.Χ.), UPZ I 106 (99 π.Χ.), UPZ I 107 (99 π.Χ.).

οικοδομη[σαι] ἐν οἷς ἐώνητο ἀπὸ τούτων το. [-ca.?-]οὐ προσέσχεν»). Στον P. Tor. Choach. 8 (127 π.Χ.) ο Απολλώνιος κατηγορεῖ κάποιους χοαχύτες για μία σειρά βίαιων περιστατικών που ο ίδιος έχει βιώσει. Οι κατηγορούμενοι φαίνεται πως, ενώ είχαν καταλάβει ένα τμήμα της πατρικής οικίας του αιτούντος και είχαν χτίσει δωμάτια, τον εξύβριζαν και τον χτυπούσαν («οἱ ἐγ[κ]αλούμενοι ἐμβατεύσα[ντ]ες εἰς τὴν σ[η]μαινομένην οἰκίαν καὶ περιοικοδομή[σ]αντες ἑαυτοῖς οἰκητήρια ἐνοικοῦσιν β[ιαιώ]ς οὐθενὸς δικαίου ἀντεχόμενοι»). Στον UPZ I 11 (160 π.Χ.) ο Πτολεμαῖος κατηγορεῖ τους γείτονές του ότι εισέβαλλαν βίαια στο πατρικό του σπίτι και άρχισαν παράνομα να το οικοδομοῦν. Για αυτό ζητά από τον βασιλιά να επιληφθεῖ της κατάστασης και να αναγκάσει τους κατηγορούμενους να επιστρέψουν στον αδελφό του τα χρήματα που του πήραν («τὴν τιμὴν τῶν φορτίων τὰ κ (τάλαντα) ἀποδοῦναι τῷ δηλουμένῳ Ἀπολλωνίῳ»). Στον P. Enteux 69 (218 π.Χ.) η αιτούσα καταγγέλλει κάποιον Δημήτριο γιατρό για καταπάτηση οικοπέδου και παράνομη δόμηση («βιάζεται με πλίνθον προσάγων καὶ θεμέλιον σκάπτων ὥστε οἰκοδομεῖν»).

Καταγγελίες για κλοπή αντικειμένων

Τέλος, στους P. Enteux 30 (219-218 π.Χ.) και P. Enteux 31 (221 π.Χ.) καταγγέλλονται κλοπές προσωπικών αντικειμένων την επιστροφή των οποίων ζητούν οι αιτούντες.

⁹ Καταγγελίες για παράνομη δόμηση διασώζουν οι αιτήσεις P. Sorb. III 103 (221 π.Χ.), P. Sorb. III 104 (220 π.Χ.).

2. 2 Στρατηγικές πραγμάτωσης των αιτημάτων

Η διατύπωση ενός αιτήματος ως κατευθυντική γλωσσική πράξη κατά τη λεκτική επικοινωνία είναι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα, δεδομένου ότι οι γλωσσικές κατευθυντικές πράξεις νοούνται ως μία απόπειρα του ομιλητή να παρωθήσει τον συνομιλητή του στην υλοποίηση μίας πράξης, που δεν είναι σίγουρο αν ο ακροατής θα επιτελούσε από μόνος του και που συχνά εξυπηρετεί αποκλειστικά τον ίδιο τον ομιλητή (House & Kasper, 1987). Το στοιχείο αυτό οδηγεί τους ομιλητές στη χρήση στρατηγικών, που διαφοροποιούνται ως προς τον βαθμό αμεσότητας, προκειμένου να ενισχυθεί η απολεκτική ισχύς του αιτήματος. Σύμφωνα με την Κορολή (2016) τα άμεσα αιτήματα αποτυπώνουν κατά κανόνα ευθέως την πρόθεση των συντακτών τους σε αντίθεση με τα έμμεσα αιτήματα, στα οποία η γλωσσική πράξη δεν αποτυπώνει ευθέως την προσλεκτική, με αποτέλεσμα ο παραλήπτης να πρέπει να αποκωδικοποιήσει το κείμενο μέσω των έμμεσων ενδείξεων του γράφοντος.

Από τις θεωρίες που έχουν προταθεί αναφορικά με την κατηγοριοποίηση των στρατηγικών διατύπωσης του αιτήματος, στην παρούσα εργασία επιλέγεται η προσέγγιση των Blum-Kulka et al. (1989), που ταξινομεί την κύρια πράξη του αιτήματος σε τρία βασικά επίπεδα πραγμάτωσης: το άμεσο επίπεδο, το έμμεσο συμβατικό και το έμμεσο μη συμβατικό επίπεδο. Ειδικότερα, στο άμεσο επίπεδο κατατάσσονται τα αιτήματα, στα οποία το γλωσσικό περιεχόμενο αποτυπώνει ευθέως την προσλεκτική ισχύ τους μέσω συντακτικά χαρακτηρισμένων τύπων (π.χ. προστακτική έγκλιση, ρητά και μη ρητά επιτελεστικά ρήματα, δηλώσεις υποχρέωσης και επιθυμίας κ.α.), γεγονός που προσδίδει αποτελεσματικότητα και διαφάνεια στην επικοινωνιακή πρόθεση του ομιλητή. Αντίθετα, τα έμμεσα συμβατικά αιτήματα απορρέουν από τη συμβατική χρήση του γλωσσικού περιεχομένου (π.χ. ερωτήματα με βοηθητικά ρήματα, υπαινικτικές προτάσεις κ.α.), που αφήνουν περιθώρια στον συνομιλητή να αποδεχτεί ή να αρνηθεί την υλοποίηση της ζητούμενης ενέργειας. Τέλος, στο έμμεσο μη συμβατικό αίτημα η ερμηνεία του εκφωνήματος ως αιτήματος από τον συνομιλητή προϋποθέτει τη χρήση περικειμενικών συνεπαγωγών (π.χ. ήπιοι και ισχυροί υπαινιγμοί). Λόγω του αδιαφανούς περιεχομένου αυτών των εκφωνημάτων παρέχεται η δυνατότητα στον συνομιλητή να αγνοήσει το αίτημα, γεγονός που περιορίζει τον βαθμό απειλητικότητάς του τόσο προς το πρόσωπο του ομιλητή όσο και του αποδέκτη του αιτήματος (Μάνδαλου, 2019).

Σε όλες τις υπό εξέταση αιτήσεις, οι αιτούντες διατυπώνουν αιτήματα με πολλαπλά σκέλη είτε γιατί ζητούν από τον παραλήπτη να προβεί σε πολλές ενέργειες είτε γιατί η μία ενέργεια αποτελεί προέκταση της άλλης επιλέγοντας άμεσες στρατηγικές διατύπωσης των αιτημάτων τους. Σύμφωνα με την Κορολή (2016) για τη διατύπωση του αιτήματος στις επιστολές μπορούν να χρησιμοποιηθούν δείκτες δεοντικής τροπικότητας, όπως η υποτακτική και η προστακτική έγκλιση, η οριστική Μέλλοντα και επιτελεστικά ρήματα. Τα στοιχεία αυτά εντοπίζονται στις επιστολές, που ως κειμενικό είδος προσιδιάζουν με τις αιτήσεις, καθώς και στις δύο περιπτώσεις ο στόχος των συντακτών είναι να διατυπώσουν τα αιτήματα τους ενισχύοντάς τα με γλωσσικές επιλογές που αυξάνουν την απολεκτική τους ισχύ.

Στις υπό εξέταση αιτήσεις εντοπίζονται τα εξής:

α) το αίτημα συνήθως διατυπώνεται με τη μορφή απαρεμφάτου ως συμπληρώματος του επιτελεστικού ρήματος, ενώ ακολουθείται από υπο-αιτήματα με τη μορφή απαρεμφάτων ως προέκταση της βασικής κατευθυντικής πράξης. Για παράδειγμα,

- P. Enteux 71:

«δέομαι οὖν [σο]ν, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, προστάξαι
Διοφάνει τῷ στρατηγῷ γράψαι Διοσκουρί[δει] τῷ ἐπιστάτῃ, ἐὰν ᾗι τὰ διὰ τῆς
ἐντεύξεως
ἀληθῆ, πράξει αὐτοὺς τὴν τιμὴν τ[ὼν ἰε]ρείων».

- P. Enteux 73:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, προστάξαι Διοφάνει τῷ [στρατηγῷ γράψαι -ca.?-]
τεταγμένῳ ἐν τῇ Θεμίστου μερίδι ἀποστεῖλαι -ca.?-] γενέσθαι μοι τὸ δίκαιον
καθότι ἂν Διοφάνης σ[υγκρίνη]-ca.?-]».

- P. Enteux 31:

«[δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, π]ροστάξαι Διοφάνει τῷ στρ[α]τηγῷ γράψαι
Πτολε[μαίῳ τῷ ἐπιστάτῃ -ca.?-]
[-ca.?- ἐὰν ᾗι τα]ῦτα ἀληθῆ, ἐπαναγκάσαι αὐτὴν ἀποδοῦναι -ca.?-]».

Στην P. Enteux 30 το αίτημα διαρθρώνεται σε δύο σκέλη («προστάξαι», «ἐπαναγκάσαι»), τα οποία συνδέονται παρατακτικά με τον συμπλεκτικό σύνδεσμο «και», ενώ συμπληρώνονται από υπο-αιτήματα με τη μορφή απαρεμφάτων («γράψαι», «ἀποδοῦναι») ως προέκταση των δύο βασικών ενεργειών του αιτήματος. Δηλαδή:

- P. Enteux 30:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, προστάξαι Διοφάνει
[τῷ στρατηγῷ γράψαι -ca.?- τῷ ἐπι]στάτῃ ἀποστεῖλαι τὸν Δωρόθεον καὶ Νι-
[κόμαχον -ca.?- ἰμ]άτιον ἐπ’ αὐτὸν καί, ἐὰν ᾗι ἃ γράφω ἀληθῆ,
[ἐπαναγκάσαι αὐτὸν ἀποδοῦναι μοι τὸ ἰμ]άτιον ἢ τὴν τιμὴν, περὶ δὲ τῆς
ῥαιδιουργίας».

Στον P. Enteux 83 τα υπο-αιτήματα συνδέονται με τον παρατακτικό διαζευκτικό σύνδεσμο «ἢ» ως εξής:

- P. Enteux 83:

«δέομαι οὖν σου, βασιλε[ῦ, πρ]οστάξαι Διοφάνει τῷ στρατηγῷ γράψαι
Μοσχίωνι
τῷ ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλαι Θε<θο>ρταίν ἐπ’ αὐτὸν καί, τ[αῦτα] ἀληθῆ,
ἐπαναγκάσαι αὐτὴν τό τε ἰμάτιόν μοι ἀπο-
δοῦναι ἢ τὴν τιμὴν τὰς λ (δραχμὰς), περὶ δὲ ὧν συντετέλεσται εἰς μ[ε
Δι]οφάνην διαγῶναι, ἵνα διὰ σέ, βασιλεῦ, τύχω τοῦ
δικαίου.[vac. ?]».

Στην αίτηση P. Sorb III 108 εφαρμόζεται ανάλογο συντακτικό σχήμα με τρία σκέλη στο αίτημα κατά παράταξη ως εξής:

- P. Sorb III 108:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ,
εἴ σοι δοκεῖ, προστάξαι Διοφάνει τῶι στρατηγῶι γράψαι Δ[ημητρίωι τῶι
ἐπιστάτῃ καί, ἐὰν ᾗ ἃ γράφω ἄλῃ-]
θῇ, ἐπαναγκάσαι αὐτοὺς τό τε βλάβος μοι ἀποτεῖσαι κ[αί - ca.29 -]
ἀποσταλῆναι αὐτοὺς ἐπὶ Διοφάνην».

β) Σε ορισμένες αιτήσεις ανάμεσα στα ρήματα «δέομαι» ή «ἀξιῶ» και τα συμπληρώματα τους παρεμβάλλεται στερεοτυπικά μία ακόμα κατευθυντική πράξη ως συμπλήρωμα του απαρεμφάτου, με την οποία ο αιτών ζητά από τον αποδέκτη της αίτησης να μην παραβλέψει το γεγονός ότι αδικείται. Με τον τρόπο αυτό οι συντάκτες των αιτήσεων επιχειρούν να εξισορροπήσουν τον δεοντικό τόνο του αιτήματος με τη στρατηγική ευγενείας της άρνησης (βλ. 2. 3. 2), προκειμένου να επιτύχουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για τους ίδιους (Koroli, 2020). Για παράδειγμα,

- P. Enteux 75:

«δέομαι οὖν
[σου, βασιλεῦ, προστάξαι Διοφάνει τῶι] στρατηγῶι μὴ περιδεῖν με ἀνόμως
ὑβρισμένον ὑπὸ τῶν ποιμένων
[ἀλλὰ γράψαι Ἡροδότῳ τῶι ἐπιστάτῃ] μὴ ὀλιώρως χρήσασθαι, ἀλλ’
ἀποστεῖλαι αὐτοὺς ἐπὶ Διοφάνην
[καί, ἐὰν φαίνονται τὰς τε νομὰς κα]ταβεβοσκηκότες κάμει ὑβρικότες καὶ
ἐγδεδυκότες, τῶν μὲν νομῶν
[-ca.?-]. περὶ δὲ τῆς ὕβρεως Διοφάνην διαγνῶναι».

- BGU X 1903:

«[δέομαι οὖν σου βασι]λεῦ μὴ περιειδεῖν με ἡνομημένον \καὶ ὑβρισμέ]νον/ ὑπ’
αὐτῶν, [ἀλλὰ] \τιμῶμαι δὲ τὰς πληγὰς καὶ τὴν ὕβριν./
[προστάξαι -ca.?- στρα]τηγῶι γράψαι [Ἐπι]κράει τῶι ἐπιστάτῃ ἀποσταλ[ῆναι]
[-ca.?-] ἐὰν [τ]ὰ διὰ τῆς ἐντεῦξεω[ς] ὄν[τα ἢ ἀληθῆ(?)]

- P. Enteux 79:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, [μὴ περιδεῖν με οὗ]τως ἀλόγως ὑπὸ
Αἰγυ[πτίας ὑβρισμέ]νον, Ἑλλήν[α ὄν-]
τα καὶ ξένον, ἀλλὰ προστάξαι Διοφάνει τῶι στρατηγῶι».

- P. Enteux 82:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, ἰκέτις ἐπὶ σὲ καταπεφευγυῖα, μὴ περι-
ιδεῖν με οὕτως ἡνομημένην, χειρόβιον οὖσαν».

- P. Sorb. III 112:

«δεόμεθα \ . . . οὖν σου, βασιλεῦ, μὴ περιδεῖν ἡμᾶς ὑβριζομένους καὶ
συνκεκλειμένον Λυσίμαχον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν ἄνευ τῆς τοῦ στρατηγοῦ
γνώμης»

- UPZ I 6:

«διόπερ [ἀ]ξιῶ σε, βασιλεῦ, μὴ ὑπεριδεῖν]
με παρ' ἑκάστα ὑπὸ τῶν προγεγραμμένων ἀγνωμόνως πολιορκούμενον
καὶ ὑβριζόμενον καὶ ἀνουμολύμενον».

- BGU X 1904:

«[-ca.?-] ἀξιῶ οὖν σε μ[έγιστε βασιλεῦ]
[-ca.?- μὴ περι]δεῖν με οὕτως [ἡνομημένον καὶ]
[-ca.?- ὑβρισ]μένον παρὰ[-ca.?-]
[-ca.?-] ὑπ' ἀνθρώπων[-ca.?-]».

γ) Συχνές είναι οι περιπτώσεις στις οποίες τα αιτήματα διατυπώνονται με τη μορφή επιρρηματικών τελικών προτάσεων σε συνδυασμό με τους παραπάνω τρόπους. Για παράδειγμα,

- P. Enteux 11:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ[ς]οι δοκεῖ, προσ-
τάξει Διοφάνη τῷ στρατηγῷ γράψαι Σωσιβίω τῷ ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλαι τὸν
ἄνθρωπον ἐπ' αὐτὸ[ν] καί, [ἐὰν ᾗ ταῦ-]
τα ἀληθῆ, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτῷ ἐκβάλλειν με ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἵνα δύνωμαι
πρὸς τῷ γεωργεῖν] γε[νέσθαι καὶ]
διὰ σέ, βασιλεῦ, τὸν πάντων κοινὸν σωτήρα, τοῦ δικαίου τύχῳ».

- P. Enteux 70:

«δέομ[αι] οὖν σου, βασ[ι]λεῦ, εἴ[ς]οι δοκεῖ,
προστάξει Διοφάνη τῷ στρατηγῷ γράψαι Μοσ[χίωνι] τῷ ἐν [Ο]ξορύγχοις
ἐπι[στάτ]ηι ἀποστεῖ-
λαι τοὺς ἐγκεκλημένους ὑπὸ μου πρὸς αὐτόν, ἵνα ἐπισκέψηται περὶ το[ύτων]
καί, ἐὰν ᾗ
τὰ διὰ τῆς ἐντεύξεως ἀληθῆ, πραχθῇ[ν] αὐτοὺς παραχρῆμα καὶ ἀποδοῦ[ναί]
μοι
τ[ῇ]ν προδεδηλωμένην τιμὴν».¹⁰

- P. Enteux 60:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, προστάξει Διοφάνη τῷ στρατηγῷ
γράψα[ι]
Ἡφαιστίωνι τῷ ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλαι Πετοβάστιν καὶ Ὠρον τοὺς ἐγκεκλημένους

¹⁰ Ανάλογες οι αιτήσεις: P. Sorb III 112, P. Lond. VII 2039.

εἰς Κροκο-
δύλων πόλιν, ὅπως διακριθῶ αὐτοῖς ἐπὶ Διοφάνους».

- P. Enteux 65:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, προστάξαι Διοφάνει τῷ [στρ]ατηγ[ῶ]ι γράψαι
Πυθιάδει τῷ ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλ[αι]
τοὺς προγεγραμμένους ἐπ’ αὐτόν, ὅπως Ἡράκων μὲν κ[α]ὶ Ἰπ[π]ων
ἐπαναγκασθῶσι διελέσθαι πρὸς με τὸν
[ἀ]μπελῶνα κατὰ τὴν ἔντευξιν ἣν δέδωκα κα[τ’ αὐτῶν] περὶ τῆς διαιρέσεως».

- P. Enteux 82:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, ἰκέτις ἐπὶ σὲ καταπεφευγυῖα, μὴ περι-
ιδεῖν με οὕτως ἡνομημένην, χειρόβιον οὖσαν, ἀλλὰ προστάξαι Διοφ[ά]νῃ τῷ
στρατηγῷ γράψαι Σίμωνι
\τῷ ἐπιστάτῃ/ καὶ Νεχθοσίρῃ τῷ φυλακίτῃ ἀναγαγεῖν ἐφ’
αὐτόν τὸν Πετεχῶντ[α] ὅ]πως Διοφάνης ἐπισκέπῃται περὶ
10τούτων, ἵν’ ἐπὶ σὲ καταφυγοῦσα, βασιλεῦ, τὸν πάντων κοινὸν εὐ[ε]ργέτην,
τοῦ δικαίου τύχῃ.»

- P. Muench. III .1.51:

«δέομαι ὑμ[ῶν]
εἰ δοκεῖ προστάξαι χρηματίσαι μ[ου]
τὴν ἔντευξιν ἐπὶ Πολέμαρχ[ον]
τὸν στρατηγόν, ὅπως μεταπ[εμ-]
ψάμενος αὐτούς, ἐὰν ἦ οἷα γράφω,
προνοηθῇ, ὥς τεύξομαι τῶν
δικαίων».

- UPZ I 10:

«δέομαι ὑμῶν ἀποστεῖλαί μου τὴν
ἔντευξιν ἐπὶ Κυδῖαν τὸν τοῦ νομοῦ
στρατηγόν, ὅπως ἀνακαλεσάμενος τοὺς
προειρημένους διαστείλῃτ’ αὐτοῖς μηκέτι
εἰσβιάζεσθαι εἰς τοὺς προκειμένους τόπους,
παραδοῦναι δὲ τοῖς παρ’ ἐμοῦ, περὶ δὲ ἧς
πεποίηται βίας διαλαβεῖν μισοπονήρως,
ἵν’ ὧ καὶ αὐτὸς μετεिल्φῶς τῆς παρ’ ὑμῶν
εἰς τὸν βίον ἀντιλήψεως».

- UPZ I 11:

«διὸ δέομαι ὑμῶν ἀποστεῖλαί μου
τὴν ἔντευξιν ἐπὶ Διο[νύσ]ιον τῶν φίλων καὶ
στρατηγόν, ὅπως γράψῃ Κυδία τῷ στρατηγῷ

ἐξαποστεῖλαι ἐπὶ αὐτὸ[ν] τοὺς προγεγραμμένους,
ὅπως ἐπαναγκάσῃ αὐτοὺς τοὺς μὲν τόπους παρα-
δείξαι Ἀπολλωνίῳ τῷ νεωτέρῳ μου ἀδελφῷ,
διαστείλῃται δ' αὐτοῖς εἰς αὐτοὺς μηκέτι εἰς-
βιάζεσθαι καὶ τὴν τιμὴν τῶν φορτίων τὰ κ (τάλαντα)
ἀποδοῦναι τῷ δηλουμένῳ Ἀπολλωνίῳ, ὅπως
ἀνακομισθέντων μοι ἐνταῦθα ὑπ' αὐτοῦ ἔχω τὰ
δέοντα καὶ μὴ διαλύωμαι τῷ λιμῷ, περὶ δὲ
ἧς πεποίηται βίας διαλαβεῖν [μισο]π[ονήρως],
ἵνα ὃ καὐτὸς μετεκληφῶς τῆς παρ' ὑμῶν ε[ἰς] τὸν
βίον ἀντιλήψεως».¹¹

¹¹ Ανάλογες οι αιτήσεις: P. Fay 12, P. Sorb III 103, P. Enteux 81, P. Enteux 74, P. Enteux 79, P. Enteux 69, P. Sorb III 108, P. Sorb III 128, P. Tor. Choach. 8a, PSI VII 816.

2. 3 Η θεωρία της γλωσσικής ευγένειας

Η ευγένεια συνιστά τον ακρογωνιαίο λίθο στη συνεργασία και ομαλή συνύπαρξη των ανθρώπων με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο, που αντικατοπτρίζεται τόσο στη γλωσσική όσο και στην εξωγλωσσική συμπεριφορά του ατόμου. Η γλωσσική ευγένεια αποτελεί ένα ιδιαίτερα σύνθετο γλωσσολογικό φαινόμενο, που επιτυγχάνεται μέσα από μία σειρά στρατηγικών (*linguistic strategies of politeness*), που μετέρχεται ο ομιλητής, προκειμένου να επιτύχει τους επιδιωκόμενους στόχους του στα πλαίσια της εκάστοτε περίπτωσης επικοινωνίας. Στην παρούσα υποενότητα επιχειρείται η εφαρμογή της θεωρίας της γλωσσικής ευγένειας των Brown & Levinson (1987), ώστε να διερευνηθούν οι γλωσσικές επιλογές των συντακτών των αιτήσεων με σκοπό τη μελέτη των στρατηγικών ευγένειας, που μετέρχεται ο συντάκτης τους, προκειμένου να ενισχύσει το επιδιωκόμενο απολεκτικό αποτέλεσμα (*perlocution/perlocutionary act*). Οι προς εξέταση αιτήσεις αντιμετωπίζονται ως οργανωμένες κειμενικά μονάδες, που αποσκοπούν στην κάλυψη συγκεκριμένων επικοινωνιακών αναγκών με γνώμονα τη στοχοθεσία του συντάκτη τους υπό το πρίσμα της θεωρίας της γλωσσικής ευγένειας, δεδομένου ότι τα αιτήματα αποτελούν μία κατευθυντική γλωσσική πράξη εγγενώς απειλητική (Blum-Kulka & Olshtain, 1984).

Κατά τους Brown & Levinson (1987) η ευγένεια ως βασικό συστατικό της γλωσσικής συμπεριφοράς των συνομιλούντων ικανοποιεί τις ανάγκες του «προσώπου», θετικού και αρνητικού. Κοινωνιογλωσσικά, ως «πρόσωπο» νοείται η δημόσια εικόνα που οικοδομεί κάθε μέλος της κοινωνίας για τον εαυτό του μέσω των γλωσσικών επιλογών με τις οποίες επενδύει όσα διαμείβεται στα πλαίσια της κοινωνικής διεπίδρασης. Η έννοια του προσώπου μπορεί να προσλάβει δύο υποστάσεις, καθώς λειτουργεί είτε ως ένα μέσο που προσφέρει την αίσθηση του «ανήκειν» (*positive face*) είτε την αίσθηση του «διαφέρειν», της προσωπικής δηλαδή αυτονομίας (*negative face*). Σχεδόν κάθε γλωσσική πράξη αποτελεί μια δύναμη απειλητική πράξη για κάποια πλευρά του προσώπου των συνομιλητών. Έτσι, η απειλή, που ενυπάρχει στο πλαίσιο των κατευθυντικών γλωσσικών πράξεων, οδηγεί τους ομιλητές να επικεντρώνονται στη διατήρηση του «προσώπου», του δικό τους και των συνομιλητών τους, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψη τα δεδομένα του συμφραστικού πλαισίου (Holmes, 2006)².

Κατά τους Brown & Levinson (1987), το βάρος της απειλής καθορίζεται αθροιστικά από την αλληλεπίδραση τριών καθολικών κοινωνικών μεταβλητών:

1. Την κοινωνική απόσταση (*social distance*) μεταξύ των συνομιλητών.
2. Το βαθμό οικειότητας (*relative "power"*) ή τη σχετική ιεραρχία στη μεταξύ τους σχέση.
3. Το βαθμό απειλής, δηλαδή την απόλυτη ιεράρχηση της απειλητικότητας (*absolute ranking of imposition*) της συγκεκριμένης πράξης σε μια κοινωνία.

Για να ελαχιστοποιηθεί η απειλή και να διασφαλιστεί το πρόσωπο του αποδέκτη του μηνύματος, οι ομιλητές χρησιμοποιούν ορισμένες στρατηγικές ευγένειας, που,

όταν επιλέγονται προς την κατεύθυνση της μείωσης της απειλής στο θετικό πρόσωπο του ακροατή, χαρακτηρίζονται ως στρατηγικές «θετικής ευγένειας», ενώ εκείνες που χρησιμοποιούνται, για να ενισχύσουν το αρνητικό πρόσωπο του ακροατή, αντιμετωπίζονται ως στρατηγικές «αρνητικής ευγένειας». Η ευγένεια αποτυπώνεται γλωσσικά με γραμματικοποιημένα στοιχεία ή μέσα από γλωσσικές επιλογές, που αποτελούν τα λεγόμενα στοιχεία κοινωνικής δείξης (*social deixis*), ή με γλωσσικές στρατηγικές θετικής και αρνητικής ευγένειας, που αφορούν κυρίως το μορφοσυντακτικό και σημασιολογικό επίπεδο της γλώσσας. Έτσι, ο ομιλητής επιλέγει μια σειρά γλωσσικών μέσων, προκειμένου να διαχειριστεί το βαθμό της εμπλεκόμενης επιβολής, να μετριάσει την προσλεκτική ισχύ του αιτήματός του ασκώντας μία μορφή ψυχολογικής πίεσης στον παραλήπτη της αίτησης (Koroli, 2021). Όπως υποστηρίζουν οι Faerch & Kasper (1984) τέτοιου είδους χειρισμοί μπορούν να λάβουν τη μορφή «εξωτερικών» ή «εσωτερικών» τροποποιήσεων. Κατά τους Holmes & Stubbe (2003), η απειλητικότητα της γλωσσικής κατευθυντικής πράξης αυξάνεται, όταν ο δέκτης του αιτήματος ανήκει σε ανώτερη κοινωνική θέση, με αποτέλεσμα να απαιτείται μεγαλύτερος μετριασμός και μικρότερη αμεσότητα κατά τη διατύπωση του αιτήματος. Σε καμία περίπτωση, ωστόσο, η τροποποίηση δεν επηρεάζει το επίπεδο αμεσότητας της πράξης ούτε μεταβάλλει το προτασιακό της περιεχόμενο.

Σύμφωνα με την Κορολή (2016) η πρόθεση των συντακτών να φανούν ευγενικοί είναι άμεσα συνδεδεμένη τόσο με κοινωνικούς όσο και με πολιτισμικούς παράγοντες, ενώ η αξιοποίηση των ενδεικτών ευγενείας δηλώνει πως ο αιτών δεν ενδιαφέρεται μόνο για την πραγματοποίηση του αιτήματός του αλλά και για την διατήρηση των καλών σχέσεων μαζί του

Στις υποενότητες που ακολουθούν εξετάζονται τόσο οι στρατηγικές εξωτερικής τροποποίησης (βλ. 2. 3. 1.) όσο και οι στρατηγικές εσωτερικής τροποποίησης (βλ. 2. 3. 2.), για να αναδειχθεί ο ρόλος τους ως αντισταθμιστικών στρατηγικών.

2. 3. 1 Στρατηγικές εξωτερικής τροποποίησης

Η «εξωτερική τροποποίηση» εμφανίζεται στο άμεσο γλωσσικό περικείμενο και όχι μέσα στην ίδια τη γλωσσική πράξη και απορρέει από την αρχή της ανεξαρτησίας αντανakλώντας την «αρνητική ευγένεια». Στις υπό εξέταση αιτήσεις ως μετριαστική υποστηρικτική κίνηση μπορεί να θεωρηθεί:

α) η φατική επικοινωνία (*smaltalk*), που επιτελείται στο προοίμιο των εντεύξεων με τη συνηθέστερη μορφή «βασίλει Πτολεμαίω χαίρειν ό δεῖνα». Για παράδειγμα,

- P. Enteux 65:
«βασίλει Πτολεμαίω χαίρειν Μαρρῆς Πετοσίριος».
- P. Enteux 60:
«βασίλει Πτολεμαίω χαίρειν Ἰδομενεύς, τῶν ἀπὸ τῆς Χρυσέρμου δωρεᾶς γεωργῶν, ἐκ κόμης Καμίνων».

Σε ορισμένες αιτήσεις οι αιτούντες απευθύνονται και στη βασίλισσα με την εξής μορφή:

- P. Fay. 12:
 «βασιλίση Κλεοπάτρα θεᾷ Εὐεργέτιδι καὶ βασιλεῖ Πτολεμαίῳ τῷ κα[ι]
Ἀλ[ε]ξάνδρῳ θεῷ Φιλομήτορι χαίρειν[Θ]εότιμος Φιλέου Μυσὸς τῆς τετάρτης
 ἱπαρχίας (ἐκατοντάρουρος)
 τῶν ἐκ Θεαδελφείας τῆς Θε[μί]στου μερίδος τοῦ Ἀρσινοίτου».¹²

β) Στις υπό εξέταση αιτήσεις αμέσως μετά την διατύπωση του αιτήματος και πριν από την καταληκτική φόρμουλα «εὐτύχει», που αποτυπώνει την ἔλλειψη οικειότητας μεταξύ των αλληλογραφούντων (Papathom & Tsitsinopoulou, 2023) παρεμβάλλεται στερεοτυπικά ένας λανθάνων υποθετικός λόγος, με τον οποίο ο αιτών ισχυρίζεται πως θα δικαιωθεί, αν ο αποδέκτης της αίτησης φροντίσει για ὅσα αιτεῖται. Για παράδειγμα,

- P. Enteux 30:
 «τούτου γὰρ γενομένου, ἔσομα[ι] διὰ σέ, βασιλε[ῦ],
 [τοῦ δικαίου τετευχῖα]. vac. ? εὐτ[ύ]χει».
- P. Enteux 65:
 «τούτων γὰρ γενομένων, διὰ σέ,
 βασιλεῦ, τῶν δικαίων τεύξομαι».
- P. Enteux 69:
 «τούτου γὰρ γενομένου, ἐ[πὶ σέ] καταφυγοῦ-
 σα, βασιλεῦ, τεύξομ[αι] τῆς πάσης βοηθείας».¹³

Σε ορισμένες αιτήσεις ο ἴδιος στόχος επιτυγχάνεται και με παρεμφερείς διατυπώσεις:

- P. Enteux 11:
 «διὰ σέ, βασιλεῦ, τὸν πάντων κοινὸν σωτήρα, τοῦ δικαίου τύχω».
- P. Enteux 60:
 «τούτου γὰρ γενομένου, ἐπὶ σέ καταφυγών, βασιλεῦ, τά τε ἐκφόρια Χρυσέρμῳ
 δυ[ν]ήσομαι
 ἀποδοῦναι, ἐγὼ τε ἔσομαι τῆς παρὰ σοῦ φιλανθρωπίας τετευχώς».
- P. Fay. 12:
 «τούτων δὲ γενομένων ἔσομαι ἀντειλημ-
 μένος».
- P. Tor. Choach. 8a:
 «τούτου δὲ γενο-
 μένου ἔσομαι βεβοηθημένος».
- SB XX 15001:
 «ἐ[πιστροφῆς] δὲ γενομένης καὶ ο[- ca. - ἔσομαι, ἐάν σοι φαίνη]ται, τετ[ευχῶς]
 [τῆς παρὰ σοῦ, βασιλεῦ, βοηθ]είας».¹⁴

¹² Ανάλογες οι αιτήσεις: P. Muench. III .1.51, P. Strasb. II 99, P. Tor. Choach. 8a b, SB VIII 9681, UPZ I 6, UPZ I 10, UPZ I 11, UPZ I 15, UPZ I 106, UPZ I 107.

¹³ Ανάλογες οι αιτήσεις: BGU X 1903, BGU X 1904, P. Enteux 70, P. Enteux 71, P. Enteux 72, P. Enteux 74, P. Enteux 75, P. Enteux 79, P. Muench. III .1.51, P. Sorb III 103, P. Sorb III 104, P. Sorb III 108, P. Sorb III 112, P. Sorb III 128, UPZ I 6.

¹⁴ Ανάλογες οι αιτήσεις: P. Enteux 76, P. Enteux 77, P. Enteux 78, P. Enteux 81, P. Enteux 82, P. Enteux 83, P. Petri III 27, PSI VII 816.

2. 3. 2 Στρατηγικές εσωτερικής τροποποίησης

Η «εσωτερική τροποποίηση» επιτυγχάνεται με τη βοήθεια γλωσσικών στοιχείων εντός της ίδιας της γλωσσικής πράξης και μπορεί να προσλάβει δύο μορφές: τη συντακτική τροποποίηση και τη λεξιλογική/φραστική τροποποίηση. Σύμφωνα με την Blum-Kulka (2005) τα στοιχεία της «εσωτερικής τροποποίησης» δηλώνουν το ενδιαφέρον του ομιλητή για τον συνομιλητή του και για αυτό τον λόγο σχετίζονται με τη «θετική ευγένεια». Η «εσωτερική τροποποίηση» επιτυγχάνεται με τη χρήση μηχανισμών που είτε μετριάζουν (*downgraders/μέσα μετριασμού*) είτε δίνουν ένταση στην ισχύ του αιτήματος (*upgraders/μέσα επίτασης*). Έτσι, ως «μετριαστές» (*mitigators*) ονομάζονται τα στοιχεία που περιορίζουν την ισχύ της προθετικότητας του ομιλητή κατά τη διατύπωση του αιτήματος με στόχο την άμβλυνση της απειλητικότητάς του, ενώ ως «ενισχυτές» (*reinforcers*) ορίζονται τα στοιχεία που επιτείνουν την απολεκτική ισχύ του αιτήματος.

α) Συντακτικά μέσα τροποποίησης

1) Υποθετικοί λόγοι: Στις υπό εξέταση αιτήσεις εντοπίζονται δύο είδη υποθετικών προτάσεων (*conditional clauses*) ως φορμουλαϊκές φράσεις μετριασμού. Πιο συγκεκριμένα,

ι) με την έκφραση «εἴ σοι δοκεῖ» ο αιτών επιδιώκει να περιορίσει την εμπλοκή του σε όσα διαμείβεται δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό ότι η υλοποίηση του αιτήματος του είναι αποτέλεσμα της ελεύθερης βούλησης του αποδέκτη της αίτησης. Η παραπάνω υπόθεση στερεοτυπικά τοποθετείται ανάμεσα στο επιτελεστικό ρήμα και την κύρια κατευθυντική πράξη, για να μετριάσει την απειλητικότητα του αιτήματος. Για παράδειγμα,

- P. Enteux 11:
«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, προσ-
τάξι Διοφάνη τῷ στρατηγῷ γράψαι Σωσιβίω τῷ ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλαι τὸν
ἄνθρωπον ἐπ’ αὐτὸ[v]».
- P. Lond. VII 2039:
«δέομαι οὖν
σου, εἰ καὶ σοι δοκεῖ, διακοῦσαί μου ἴ[v]α μὴ καταδυναστευθῶ πὸ Διο-
νυσοδώρου».
- P. Muench III 1. 51:
«δέομαι ὑμ[ῶν]
εἰ δοκεῖ προστάξαι χρηματίσαι μ[ου]
τὴν ἔντευξιν ἐπὶ Πολέμαρχ[ον]
τὸν στρατηγόν».
- P. Tor. Choach. 8a:
«δέομαι ὑμῶ[v], τῶν μεγίστ[ων] θεῶν καὶ
νικηφόρῳ[v], εἰ ὑμῖν δοκεῖ, ἀναπ[έ]μψαι
35ημων τῇ[v] ἔντευξιν ἐπὶ τοὺς ἀ[πὸ] τοῦ

Πανοπολί[του μέχρι Σύννης χρη]ματισ-
τάς». ¹⁵

Σε ορισμένες αιτήσεις εμφανίζονται και οι εκδοχές «ἐὰν φαίνεται» και «ἐὰν [δοκ]ῇ» ως εξής:

- UPZ I 15:
«διὸ ἀξιῶ, Ἦλιε βασιλεῦ, μὴ ὑπερ -
[ιδεῖν] με ἐν κατοχῇ
[ὄντα], ἀλλ' ἐὰν φαίνεται,
πρ[οσ]τάξαι γράψαι
Ποσειδωνίῳ τῷ
ἀρχισωματοφύλακι
καὶ στρατηγῷ
ἀλειτούργητον αὐτὸν
ποιῆσαι».
- UPZ I 106:
«ἀξιῶ δεό[μεν]ος ἐὰν [δοκ]ῇ, προστάξαι Φιλοκράτει
τῷ συγγενεῖ καὶ ἐπιστολογράφῳ ἐγδοῦναι περὶ ἐμ[οῦ] καὶ τῆς οἰ[κίας] μου
ἐντολὴν περι-
έχουσαν μηθεὶν ἐξεῖναι εἰσβιάζεσθαι εἰς αὐτ[ῇ]ν μηδ' ἐκ [τα]ύτης περισπᾶν
κ[α]τὰ μηδένα τρόπον μηδὲ διασίειν με μηδ' ἐπιβάλλειν [μοι] τὰς χεῖρα[ς] καί,
ἐὰν δοκῇ, ἐπ' αὐτῆς δὲ
τ[ῇ]ς οἰ[κίας] <μου> π[ρ]ο[θ]εῖν[αι] [ἐν λ]ευκώμα[τ]ι καὶ τῷ [β]ασ[ιλ]ικῷ
γραμ[μα]τεῖ προσφωνηθῇν[αι]».
- UPZ I 107:
«[ἀξι]ῶ δεόμενος, ἐὰν δοκῇ, προστάξαι Φιλ[οκράτει τ]ῷ συγγενεῖ [καί]
ἐπιστολ[ο-]
[γρ]άφῳ ἐγδοῦναι περὶ ἐμ[οῦ] καὶ τῆς οἰκίας [μ]ου [ἐ]ντολὴν περι[έχ]ουσιν
μ[η-]
[θ]ενὶ ἐξεῖναι εἰσβιάζεσθαι εἰς αὐτήν [μηδ' ἐκ τα]ύτης π[ερ]ι[σ]πᾶν κα[τὰ]
μηδένα τρόπον μηδὲ διασεῖν μη[δ'] ἐπιβάλλειν μ[οι] τὰς χεῖ[ρα]ς [κ]αί, ἐὰν
δοκῇ, ἐπ' αὐ-]
[τ]ῆς δε τῆς οἰκί[α]ς <μου> [π]ροθεῖν[αι] ἐν λευ[κώματι] καὶ τῷ β[α]σιλικ[ῷ]
γραμματ[εῖ]
προσφωνηθῆναι».

ii) Με την υπόθεση «ἐὰν ᾗ ἀληθῆ» ως ενδείκτη ευγένειας μετριάζεται ο βαθμός απειλητικότητας της πράξης, καθώς η υλοποίησή της από την αποδέκτη της αίτησης προϋποθέτει την αλήθεια του περιεχομένου της, όπως αυτό έχει παρουσιαστεί από τον αιτούντα. Επειδή οι περισσότερες αιτήσεις συμπεριλαμβάνουν πολλά αιτήματα, οι συντάκτες τους επιλέγουν να τοποθετήσουν τη συγκεκριμένη υπόθεση μετά τις στερεοτυπικές κατευθυντικές πράξεις «προστάξαι – γράψαι - αποστεῖλαι» ενισχύοντας έτσι το δεύτερο τμήμα των αιτήσεων. Για παράδειγμα,

¹⁵ Ανάλογα οι αιτήσεις: P. Enteux 60, P. Enteux 70, P. Enteux 71, P. Enteux 74, P. Enteux 77, P. Enteux 79, P. Enteux 82, P. Petr. III 27, P. Sorb. III 108.

- BGU X 1903:
«ἀλλὰ] \τιμῶμαι δὲ τὰς πληγὰς καὶ τὴν ὕβριν./
[προστάξει -ca.?- στρα]τηγῶι γράψαι [Ἐπι]κράει τῶι ἐπιστάτῃ ἀποσταλ[ῆναι]
[-ca.?-] ἐὰν [τ]ὰ διὰ τῆς ἐντεύξεω[ς] ὄν[τα] ἢ ἀληθῆ(?)».
- P. Enteux 11:
«[ἐὰν ἢ ταῦ-]
τα ἀληθῆ, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτῶι ἐκβάλλειν με ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας».¹⁶

Με παρόμοιες διατυπώσεις:

- P. Enteux 74:
«ἐὰν ἐνδείξωμαι τὰ διὰ τῆς ἐντεύξεως ὄν[τα] ἀληθῆ,
γράφας τῶι ξενικῶι πράκτορι πράξει Πειθίαν τὸ τίμημα τῆς ὕβρεως».
- P. Enteux 78:
«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, π[ρ]οστάξει Διοφάνει τῶι στρατηγῶι
[ἀνακαλεσάμενον τοὺς προγεγρα]μμένους ἐπισκέψασθαι περὶ τούτων
[καί, ἐὰν φαίνεται τὰ διὰ τῆς ἐντεύξ]εως ὄντα ἀληθῆ, ἐπιτιμῆσαι
15[-ca.?-] [ἡμῖν] \ἐπιτρέπειν/ πράγματα παρέχειν ἡμῖν/».
- P. Enteux 83:
«τ[αῦτα] ἀληθῆ, ἐπαναγκάσαι αὐτὴν τό τε ἱμάτιόν μοι ἀπο-
δοῦναι ἢ τὴν τιμὴν τὰς λ (δραχμὰς)».
- P. Muench III 1 51:
«δέομαι ὑμ[ῶν]
εἰ δοκεῖ προστάξει χρηματίσαι μ[ου]
τὴν ἐντεῦξιν ἐπὶ Πολέμαρχ[ον]
τὸν στρατηγόν, ὅπως μεταπ[εμ-]
ψάμενος αὐτούς, ἐὰν ἢ οἷα γράφω,
προνοηθῇ, ὥς τεύξομαι τῶν
δικαίων».
- P. Tor. Choach. 8a:
«μεταπεμψά[μενο]ι τοὺς
ἐγκαλουμένους δι' Ἀντιφάνου φρουράρχου
ἐπισκέψονται, ἴν', ἐὰν ἢ οἷα π[ρ]οφέρωμαι, κρίνω-
σιν τοὺς μὲν διασαφουμέν[ο]υς τῆς οἰκίας
πήχεις ἐπὶ εἶναι ἐμούς».

2) Ἄρνηση:

ι) Ως συντακτικό μέσο μετριασμοῦ τῆς απειλητικότητος τοῦ αιτήματος χρησιμοποιεῖται ἡ αποφαιτικὴ διατύπωση τῶν αιτημάτων μετὰ τις στερεοτυπικὲς κατευθυντικὲς πράξεις «προστάξει – γράψαι – αποστεῖλαι» ὡς εξής:

- P. Enteux 11:
«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, ε[ἴ σ]οι δοκεῖ, προσ-
τάξει Διοφάνῃ τῶι στρατηγῶι γράψαι Σωσιβίωι τῶι ἐπιστάτῃ ἀποστεῖλαι τὸν

¹⁶ Ανάλογες οἱ αιτήσεις: P. Enteux 30, P. Enteux 31, P. Enteux 70, P. Enteux 71, P. Enteux 72, P. Enteux 76, P. Enteux 79, P. Sorb III 104, P. Sorb III 108, P. Sorb III 112, PSI VII 816.

ἄνθρωπον ἐπ' αὐτὸ[ν] καί, [ἐὰν ᾗ ταῦ-]
τα ἀληθῆ, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτῶι ἐκβάλλειμ με ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας». ¹⁷

ii) Συχνή είναι, επίσης, και η αποφαιτική διατύπωση των αιτημάτων με τη χρήση του σχήματος ἄρσης θέσης ως εξής:

- BGU X 1903:
«[δέομαι οὖν σου βασι]λεῦ μὴ περιειδεῖν με ἡνομημένον \και ὕβρισμέ[νον]/ ὑπ' αὐτῶν, [ἀλλὰ] \τιμῶμαι δὲ τὰς πληγὰς καὶ τὴν ὕβριν./».
- P. Enteux 75:
«δέομαι οὖν
[σου, βασιλεῦ, προστάξει Διοφάνει τῶ]ι στρατηγῶι μὴ περιδεῖμ με ἀνόμως ὕβρισμένον ὑπὸ τῶν ποιμένων
[ἀλλὰ γράψαι Ἡροδότῳ τῶι ἐπιστάτ]ηι μὴ ὀλιώρως χρήσασθαι, ἀλλ'
ἀποστεῖλαι αὐτοὺς ἐπὶ Διοφάνην
[καί, ἐὰν φαίνωνται τὰς τε νομάς κα]ταβεβοσκηκότες κάμὲ ὕβρικοτές καὶ ἐγδεδυκότες, τῶν μὲν νομῶν
[-ca.?-]. περὶ δὲ τῆς ὕβρεως Διοφάνην διαγνῶναι». ¹⁸

iii) Σε δύο αιτήσεις επιλέγεται η αποφαιτική διατύπωση με τη χρήση πολυσύνδετου σχήματος ως εξής:

- UPZ I 106:
«ἀξιῶ δεό[μεν]ος ἐὰν [δοκ]ῇι, προστάξει Φιλοκράτει
τῶι συγγενεῖ καὶ ἐπιστολογράφῳ ἐγδοῦναι περὶ ἐμ[οῦ] καὶ τῆς οἰ[κίας] μου ἐντολὴν περι-
έχουσαν μηθενὶ ἐξεῖναι εἰσβιάζεσθαι εἰς αὐτ[ῆ]ν μηδ' ἐκ [τα]ύτης περισπᾶν κ[α]τὰ μηδένα τρόπον μηδὲ διασίειν με μηδ' ἐπιβάλλειν [μοι] τὰς χεῖρα[ς] καί, <ἐὰν δοκῇι>, ἐπ' αὐτῆς δὲ
τ[ῆς] οἰ[κίας] <μου> π[ρ]ο[θ]εῖν[α]ι [ἐν λ]ευκώμα[τ]ι καὶ τῶι [β]ασ[ιλι]κῶι γραμ[μα]τεῖ προσφωνηθῆν[αι]». ¹⁹

β) Λεξικά μέσα τροποποίησης

1) Επιτελεστικά ρήματα: Από τις 43 υπό εξέταση αιτήσεις στις 31 χρησιμοποιείται το ρητό επιτελεστικό ρήμα «δέομαι», ενώ σε 7 μόνο αιτήσεις το μη ρητό επιτελεστικό ρήμα «ἀξιῶ» ως επιτακτικοί ενδείκτες ευγενείας. Ως «επιτελεστικά ρήματα» νοούνται αυτά που με άμεσο τρόπο φανερώνουν την προσληκτική ισχύ του περιεχομένου τους δηλώνοντας την επικοινωνιακή πρόθεση αλλά και το είδος της γλωσσικής πράξης (Κορολή, 2016). Για παράδειγμα,

- P. Enteux 71:
«δέομαι οὖν [σο]υ, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, προστάξει
Διοφάνει τῶι στρατηγῶι γράψαι Διοσκουρί[δει] τῶι ἐπιστάτῃ, ἐὰν ᾗ τὰ διὰ τῆς

¹⁷ Ανάλογα οι αιτήσεις: P. Enteux 69, P. Sorb III 104.

¹⁸ Ανάλογα οι αιτήσεις: BGU X 1904, P. Enteux 79, P. Enteux 82, P. Sorb III 112, UPZ I 6, UPZ I 15.

¹⁹ Ανάλογη και η αίτηση UPZ I 107.

έντεύξεως
ἀληθῆ, πρᾶξαι αὐτοὺς τὴν τιμὴν τ[ῶν ἰε]ρείων».

- UPZ I 6:

«διόπερ [ἀ]ξιῶ σε, βασιλεῦ, μὴ ὑπεριδε[ῖν]
με παρ' ἑκάστα ὑπὸ τῶν προγεγραμμένων ἀγνωμόνως πολιορκούμενον
καὶ ὑβριζόμενον καὶ ἀνουμολύ/μενον ἄλλ' ἐάν σοι φαίνεται, συντάξαι
καταστῆσαι ἐπὶ σὲ ὑπὲρ μὲν [έμο]ῦ ἀπολογιούμενον Δημήτριον Σώσου
Κρήτα διὰ τὸ ἐμὲ ἐν κατοχῇ ὄντα ἀδυνατεῖν, καταστῆσαι δὲ καὶ τοὺς
προγεγραμμένους, ἵνα ὑπόσχωσίν μοι τὸ δίκαιον ἐπὶ σοῦ».

Στις αιτήσεις P. Enteux 81, SB XX 15001, UPZ I 106, UPZ I 107 οἱ αιτούντες ἐπιλέγουν
να χρησιμοποιήσουν καὶ τὰ δύο ἐπιτελεστικά ρήματα με τὴ μορφή «ἀξιῶ δεόμενος/η»
ὡς στρατηγικὴ ευγένειας. Για παράδειγμα,

- UPZ I 106

«ἀξιῶ δεό[μεν]ος ἐάν [δοκ]ῇι, προστάξαι Φιλοκράτει
τῷ συγγενεῖ καὶ ἐπιστολογράφῳ ἐγδοῦναι περὶ ἐμ[οῦ] καὶ τῆς οἰ[κίας] μου
ἐντολὴν περι-
έχουσαν μὴθεν ἐξεῖναι εἰσβιάζεσθαι εἰς αὐτ[ή]ν μηδ' ἐκ [τα]ύτης περισπᾶν
κ[α]τὰ μηδένα τρόπον μηδὲ διασίειν με μηδ' ἐπιβάλλειν [μοι] τὰς χεῖρα[ς]».

2) Προσφώνηση: Πρόκειται γιὰ γλωσσικὸ μηχανισμό που προσελκύει τὸ ενδιαφέρον
τοῦ δέκτη γιὰ τὸ ἐπικείμενο αἶτημα ἐπιδιώκοντας παράλληλα καὶ τὴν εὐνοιά του. Στις
υπὸ ἐξέταση αιτήσεις οἱ 37 ἀπὸ τις 46 περιέχουν τὴν προσφώνηση «βασιλεῦ», ἐνῶ σε
δύο ἀπὸ αὐτές χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίθετο «μέγιστος» (BGU X 1904, P. Tor. Choach.
8) καὶ σε μία τὸ τιμητικὸ ὄνομα «Ἥλιε βασιλεῦ» (UPZ I 15).

2.4 Ο ρόλος της αξιολογικής τροπικότητας

Τις τελευταίες δεκαετίες η εξέταση της γλώσσας ενταγμένης σε συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτισμικό και ιστορικό περιεχόμενο έστρεψε το ενδιαφέρον των γλωσσολόγων στην κριτική ανάλυση λόγου, με στόχο τη μελέτη του λόγου (*discourse*) ως κειμένου («περιγραφική ανάλυση»), ως πρακτικής λόγου («ερμηνευτική ανάλυση») και ως κοινωνικής πρακτικής («επεξηγηματική ανάλυση») (Fairclough, όπ. αναφ. Στάμου, 2014). Στην παρούσα εργασία αξιοποιείται ως πόρος κειμενικής ανάλυσης η συστημική λειτουργική γλωσσολογία του Halliday με στόχο τον εντοπισμό των λειτουργιών που επιτελούνται κατά τη γλωσσική χρήση. Ειδικότερα, επιχειρείται η μελέτη των γλωσσικών επιλογών των αιτούντων στο επίπεδο της διαπροσωπικής λειτουργίας της γλώσσας (*interpersonal function*) μέσω του συστήματος της διάθεσης και συγκεκριμένα της έννοιας της τροπικότητας (*modality*). Δεδομένου ότι η τροπικότητα ως γλωσσικός μηχανισμός εκφράζει τη στάση του ομιλητή προς τα λεγόμενα του, επιχειρείται ο εντοπισμός των λεξικογραμματικών στοιχείων, που προσδιορίζουν τον ρόλο, που υιοθετούν οι αιτούντες προς τους αποδέκτες των εντεύξεων τους με στόχο την αύξηση της απολεκτικής ισχύος του κειμένου τους. Με άλλα λόγια επιδιώκεται ο εντοπισμός και η μελέτη των κοινωνιογλωσσικών πόρων που επιβεβαιώνουν τη συναισθηματική φόρτιση των αιτούντων («αξιολογική τροπικότητα») προς όσα διαμείβονται (Στάμου, 2014).

Με τον όρο «αξιολόγηση» (*evaluation*) δηλώνεται ο τρόπος με τον οποίο ο πομπός κωδικοποιεί γλωσσικά τη στάση του απέναντι στο παραγόμενο κείμενο. Οποιαδήποτε λέξη ή έκφραση μπορεί να θεωρηθεί ως ενδείκτης αξιολόγησης, εφόσον σηματοδοτεί τη γνώμη ή τις συναισθηματικές αντιδράσεις του γράφοντος (Papathomas & Koroli, 2014). Μέσω της αξιολογικής τροπικότητας ο αιτών μετέρχεται μία σειρά από γραμματικά και λεξικά στοιχεία, άλλοτε με εμφανή και άλλοτε με λανθάνοντα τρόπο, μέσω των οποίων αποτιμά ποιοτικά τα πρόσωπα και τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται (Κορολή, 2014). Ειδικότερα,

α) συχνή είναι η χρήση επιθέτων και επιρρημάτων με τα οποία ο αιτών διανθίζει τόσο το τμήμα της αφήγησης των γεγονότων όσο και το τμήμα του αιτήματος, ώστε να αξιολογηθούν αρνητικά από τους αποδέκτες της έντευξης οι κατηγορούμενοι και οι ενέργειές τους (Κορολή, 2014). Για παράδειγμα:

- BGU X 1904:

«[-ca.?- τῶν] πληγῶν τὸ δίκαιο[v]
[-ca.?-] καὶ τὴν μάχαιραν[-ca.?-]
[-ca.?- α]ϋθάρδους ἀνομία[ς]».

- P. Enteux 65:

«τὰ αὐτῶν/ πρόβατα [ε]ἰς τὸν ἀμπελῶνά τ[ι]νας τῶν ἀ[μ]πέλων κατεφθάρκασιν
ἐκουσ[ί]ω[ς, βλά]πτειν με βουλ[ό-]
μενοι»,

«εἰσπράξαι μοι αὐτοὺς τοῦ έκουσίου βλάβους».

- P. Enteux 75:

«δέομαι οὖν

[σου, βασιλεῦ, προστάξαι Διοφάνει τῷ]ι στρατηγῷ μὴ περιδεῖμ με άνόμως
ὕβρισμένον ὑπὸ τῶν ποιμένων».

- P. Enteux 79:

«δέομαι οὖν σου, βασιλεῦ, εἴ σοι δοκεῖ, [μὴ περιδεῖν με οὐ]τως άλόγως ὑπὸ
Αἰγυ[πτίας ὕβρισμέ]νον».

- P. Fay 12:

«τῶν άδίκως εἷς με συ[ντετ]ελεσμων προ[η]ρημένος
έπεξελεθεῖν»,

«σ]υνεχομένους τῆς άδίκου άγωγῆς».

- P. Sorb. III 128:

«περὶ μὲν

αὐτῶν Διοφάνην διαγνῶναι ἥς άξιοί εἰσιν τυχεῖν ζημίας».

- P. Tor. Choach. 8a:

«περιοικοδομ[ή]σαντες έαυτοῖς
οἰκητήρια ένοικοῦσιν β[ιαίω]ς»,

«άφορή]τωι δέ

άνομίαι [έ]ξενεχθέντε[ς]».

- PSI VII 816:

«μηθὲν άξιώση ὑπεριδεῖν [-ca.?-]

ήγνωμονημένον καὶ μεμαστιγωμένον άκρίτως αμ[-ca.?- έαν]
ὕμιν φαίνηται».

- UPZ I 6:

«διόπερ [ά]ξιῶ σε, βασιλεῦ, μὴ ὑπεριδε[ῖν]

με παρ' έκαστα ὑπὸ τῶν προγεγραμμένων άγνωμόνως πολιορκούμενον».

- UPZ I 10:

«περὶ δέ ἥς

πεποίηνται βίας διαλαβεῖν μισοπονήρως».

β) Στις προς εξέταση εντεύξεις συχνή είναι η χρήση των τιμητικών ονομάτων, ουσιαστικών και επιθέτων, με στόχο να αξιολογηθεί θετικά ο παραλήπτης της αίτησης μέσω της στρατηγικής της *captatio benevolentiae* (Papathomas, 2009). Για παράδειγμα:

- P. Fay 12:

«βασιλίση Κλεοπάτρα θεᾶ Εὐεργέτιδι καὶ βασιλεῖ Πτολεμαίῳ τῷ κα[ῖ]
 Ἀλ[ε]ξάνδρῳ θεῶι Φιλομήτορι χαίρειν».

- P. Muench III 1. 51:

«βασιλεῖ Πτολεμαίῳ καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτρῃ τῇ ἀδελφῇ καὶ βασιλί[σσηι]
 Κλεοπάτρῃ τῇ γυναικὶ θεοῖς Εὐεργέταις χαίρειν».

- P. Stras II 99:

«[βασιλεῖ Πτολεμαίῳ καὶ βασιλεῖ Πτ]ολεμαίῳ τῷ ἀδελφῷ καὶ βασιλίσσηι
 [Κλεοπάτρῃ τῇ ἀδελφῇ θεοῖς Φ]ιλομήτορσι χαίρειν».

- UPZ I 15:

«διὸ ἀξιῶ, Ἦλιε βασιλεῦ, μὴ ὑπερ[ιδεῖν] με ἐν κατοχῇ».

- UPZ I 107:

«[χρε]ίας [πλεί]ους κ[αὶ ἀναγ]καίας παρ[εχόμενος] τοῖς πρ[ογεγραμμένοις] [θε]οῖς
 τὰς χεῖρα[ς αὐτοῖς] προσφέρων [καὶ τὰς] ὑπὲρ ὑμῶν, [μέγιστοι θεοὶ] καὶ νικηφόροι».

γ) Σημαντική είναι, επίσης, η χρήση συγκινησιακά φορτισμένων λέξεων με τη μορφή
 φορμουλαϊκών εκφράσεων, που εντοπίζονται στις προς εξέταση εντεύξεις ως εξής:

- P. Enteux 11:

«διὰ σέ, βασιλεῦ, τὸν πάντων κοινὸν σωτῆρα, τοῦ δικαίου τύχῳ».

- P. Enteux 70:

«γενομένου, βασιλεῦ, ἐπὶ σέ κ[ατα]φυγών,
τ[ὸν] κοινὸν εὐεργέτην καὶ βοηθόν, [τεύ]ξομαι τῆς παρὰ σου βοηθείας».

- P. Enteux 71:

«τούτου γὰρ γενομένου, ἐπὶ σέ κατα-
 φυγών, τὸν πάντων κοινὸν εὐεργέτην, ἔ[σομ]αι τοῦ δικαίου τετευχώς».

- P. Enteux 78:

«ἐπὶ σέ [καταφυγών, βασιλεῦ, τὸν πάντων κο]ινὸν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην,
 [τύχῳ -ca.-]... βοηθείας».

- P. Enteux 60:

«ἐγὼ τε ἔσομαι τῆς παρὰ σοῦ φιλανθρωπίας τετευχώς».

- P. Enteux 65:

«τούτων γὰρ γενομένων, διὰ σέ, βασιλεῦ, τῶν δικαίων τεύξομαι».

- P. Enteux 69:

«τούτου γὰρ γενομένου, ἐ[πὶ σέ] καταφυγοῦσα, βασιλεῦ, τεύξομ[αι] τῆς πάσης βοηθείας».

- P. Enteux 74:

«τούτου δὲ γενομένου, τεύξομαι, βασιλεῦ, τῆς παρὰ σοῦ φιλανθρωπίας».

- P. Enteux 75:

«διὰ σέ, βασιλεῦ, τὸν πάντων κοινὸν σω]τῆρα, τοῦ δικαίου καὶ βοηθείας τεύξομαι».

- P. Enteux 81:

«ἐὰν δὲ διαναστῶ, λάβω παρ' αὐτοῦ τὸ δίκαιον διὰ τοῦ δικ[αστηρίου -ca.-] ὑστερήσω, ἀλλὰ διὰ σέ, βασιλεῦ, τῶν φιλανθρώπων τύχῳ».

- P. Sorb. III 128:

«τούτου γὰρ γενομένου, διὰ σέ, βασιλεῦ, ... τεύξομαι τοῦ ἀξιώματος».

- PSI VII 816:

«τούτου δὲ γενομένου(?)] ἔσομαι τετευχὼς τῆς παρ' ὑμῶν ἀντιλήψεως».

- UPZ I 10:

«ἴν' ὃ καὶ αὐτὸς μετειληφὼς τῆς παρ' ὑμῶν εἰς τὸν βίον ἀντιλήψεως».

Στις παραπάνω γλωσσικές επιλογές δεσπόζουν αφηρημένα ουσιαστικά (π.χ. φιλανθρωπία, βοήθεια κ.α.), που δηλώνουν την πρόθεση του γράφοντος να επιδείξει όχι τον αυθόρμητο αλλά τον προσήκοντα σεβασμό προς τον αποδέκτη της έντευξης συμμορφούμενος με τις κοινωνικές επιταγές της εποχής ενισχύοντας το απολεκτικό αποτέλεσμα της αίτησης (Κορολή, 2014).

3. Συμπεράσματα – Συζήτηση

Από την παρούσα μελέτη των κοινωνιογλωσσικών στοιχείων που μετέρχονται οι συντάκτες των εντεύξεων διαφαίνεται η χρήση ποικίλων επιλογών, που αξιοποιούνται συνδυαστικά, προκειμένου να αυξηθεί η απολεκτική ισχύς των αιτημάτων που διατυπώνονται σε αυτές.

Αναφορικά με τον βαθμό αμεσότητας στη διατύπωση του αιτήματος συνάγονται τα εξής συμπεράσματα:

- σε όλες τις υπό εξέταση αιτήσεις, οι αιτούντες διατυπώνουν αιτήματα με πολλαπλά σκέλη είτε γιατί ζητούν από τον παραλήπτη να προβεί σε πολλές ενέργειες είτε γιατί η μία ενέργεια αποτελεί προέκταση της άλλης.
- σε όλες τις υπό εξέταση αιτήσεις επιλέγεται το άμεσο επίπεδο πραγμάτωσης, καθώς το γλωσσικό περιεχόμενο αποτυπώνει ευθέως την προσλεκτική ισχύ του αιτήματος, γεγονός που προσδίδει αποτελεσματικότητα και διαφάνεια στην επικοινωνιακή πρόθεση του συντάκτη.
- Για την διατύπωση του αιτήματος ως στρατηγική πραγμάτωσης επιλέγεται:
 - i) η μορφή του απαρεμφάτου ως συμπληρώματος του επιτελεστικού ρήματος εξάρτησης («δέομαι», «ἄξιω»), ενώ ακολουθείται από υπο-αιτήματα με τη μορφή απαρεμφάτων ως προέκταση της βασικής κατευθυντικής πράξης. Τα σκέλη του αιτήματος συνδέονται:
 - 1. με τον παρατακτικό συμπλεκτικό σύνδεσμο «και» ή
 - 2. με τον παρατακτικό διαζευκτικό σύνδεσμο «ή»,
 - ii) μία στερεοτυπική κατευθυντική πράξη ως συμπλήρωμα του απαρεμφάτου, με την οποία ο αιτών ζητά από τον αποδέκτη της αίτησης να μην παραβλέψει το γεγονός ότι αδικείται,
 - iii) η χρήση επιρρηματικών τελικών προτάσεων σε συνδυασμό με τις παραπάνω επιλογές.

Σχετικά με τις στρατηγικές ευγένειας, που μετέρχονται οι αιτούντες προκύπτουν τα εξής στοιχεία:

- στις υπο εξέταση αιτήσεις εντοπίζονται στρατηγικές και «θετικής» και «αρνητικής» ευγένειας, με σκοπό να περιορίσουν τον βαθμό απειλής που εγείρεται κατά τη διατύπωση του αιτήματος. Συγκεκριμένα,
 - i) Όσον αφορά την «εξωτερική τροποποίηση» των αιτημάτων, που απορρέει από την αρχή της ανεξαρτησίας αντανakλώντας την «αρνητική ευγένεια» και λειτουργεί ως μετριαστική υποστηρικτική κίνηση, οι αιτούντες επιλέγουν τα εξής:
 - 1. τη φατική επικοινωνία απευθυνόμενοι προς τον βασιλιά και τη βασίλισσα,
 - 2. τον λανθάνοντα υποθετικό λόγο, που εντοπίζεται πριν από την καταληκτική φόρμουλα «εὐτύχει», με τον οποίο ο αιτών ισχυρίζεται πως θα δικαιωθεί, αν ο αποδέκτης της αίτησης φροντίσει για όσα αιτείται.

- ii) Σχετικά με την «εσωτερική τροποποίηση» των προς εξέταση αιτημάτων, που δηλώνει το ενδιαφέρον του ομιλητή για τον συνομιλητή του και για αυτό τον λόγο σχετίζονται με τη «θετική ευγένεια», εντοπίζονται δύο μορφές: η συντακτική και η λεξιλογική/φραστική τροποποίηση. Ειδικότερα:

1. όσον αφορά τα συντακτικά μέσα τροποποίησης εντοπίζεται:
 - a. η υπόθεση «εἴ σοι δοκεῖ» ως φορμουλαϊκή φράση μετριασμού ανάμεσα στο επιτελεστικό ρήμα και την κύρια κατευθυντική πράξη και η υπόθεση «ἐὰν ᾗ ἀληθὴς» ως ενδείκτη ευγένειας μετριάζοντας τον βαθμό απειλητικότητας της πράξης, καθώς η υλοποίησή της από την αποδέκτη της αίτησης προϋποθέτει την αλήθεια του περιεχομένου της,
 - b. η άρνηση με τη μορφή της αποφατικής διατύπωσης, του σχήματος «άρσης – θέσης» ή η χρήση πολυσύνδετου σχήματος.
2. όσον αφορά τα λεξικά μέσα τροποποίησης εντοπίζεται:
 - a. επιτελεστικά ρήματα («δέομαι», «ἀξιῶ») ως επιτακτικοί ενδείκτες ευγενείας,
 - b. προσφωνήσεις, με τις οποίες προσελκύεται το ενδιαφέρον του δέκτη για το επικείμενο αίτημα επιδιώκοντας παράλληλα και την εύνοιά του αποδέκτη.

Αναφορικά με την αξιολόγηση των ενεργειών και κατ' επέκταση των προσωπικοτήτων των εμπλεκόμενων εντοπίζεται:

- η συχνή χρήση επιθέτων και επιρρημάτων, ώστε να αξιολογηθούν αρνητικά από τους αποδέκτες της έντευξης οι κατηγορούμενοι και οι ενέργειές τους,
- η χρήση των τιμητικών ονομάτων, ουσιαστικών και επιθέτων, με στόχο να αξιολογηθεί θετικά ο παραλήπτης της αίτησης μέσω της στρατηγικής της *captatio benevolentiae*,
- η χρήση συγκινησιακά φορτισμένων λέξεων με τη μορφή φορμουλαϊκών εκφράσεων, όπου δεσπόζουν αφηρημένα ουσιαστικά, που δηλώνουν την πρόθεση του γράφοντος να επιδείξει τον προσήκοντα σεβασμό προς τον αποδέκτη της έντευξης, καθώς συμμορφώνεται με τις κοινωνικές επιταγές της εποχής ενισχύοντας το απολεκτικό αποτέλεσμα της αίτησης.

Από την παρούσα μελέτη συνάγονται τα εξής συμπεράσματα αναφορικά με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που οικοδομούν οι αιτούντες μέσω των γλωσσικών τους επιλογών:

1. οι αιτούντες προέρχονται κυρίως από λαϊκά στρώματα ασκώντας χειρωνακτικά επαγγέλματα (π.χ. αγροτικές, κτηνοτροφικές εργασίες).
2. Επιλέγουν στις αφηγήσεις τους να προβάλλουν τη δεινή θέση στην οποία έχουν περιέλθει λόγω του συμβάντος που καταγγέλλουν αξιοποιώντας την αξιολογική

τροπικότητα, για να ασκήσουν συναισθηματική πίεση στους παραλήπτες των εντεύξεων με στόχο την ικανοποίηση των αιτημάτων τους.

3. Για τον εαυτό τους επιλέγουν την εικόνα του αξιοπρεπούς, φιλήσυχου και μετριοπαθούς ανθρώπου οικοδομώντας, ταυτόχρονα, την ταυτότητα του νομοταγούς πολίτη, δηλαδή του πιστού στους θεσμούς και τις αξίες, που εκφράζει η ανώτερη εξουσία.

4. Αντίθετα, τους κατηγορούμενους τους περιγράφουν συχνά ως ζηλόφθονες ακόμα κι επικίνδυνους για τη δημόσια τάξη.

5. Λόγω της μεγάλης κοινωνικής διαφοράς που χωρίζει τους αιτούντες και τους παραλήπτες της αίτησης σε όλες τις εντεύξεις επιχειρείται η αξιοποίηση της *captatio benevolentiae* μέσω των τιμητικών ονομάτων, που επιλέγουν για τους παραλήπτες της αίτησης αλλά και την εμφατική προβολή της σχέσης εξάρτησης αιτούντος και αποδέκτη σχετικά με την επίτευξη της αίτησης. Έτσι, οι παραλήπτες προβάλλονται ως θεοί και ευεργέτες, ενώ οι γράφοντες ως αδύναμοι και κατατρεγμένοι πολίτες, που έχουν την ανάγκη της βασιλικής εξουσίας.

6. Μέσω των στρατηγικών της ευγενείας, που μετέρχονται, επιχειρούν να μετριάσουν τον επιτακτικό τόνο που εμπεριέχει η κατευθυντική πράξη του αιτήματος οικοδομώντας, ταυτόχρονα, την ταυτότητα του ευγενικού ανθρώπου, που αναγνωρίζει την ανωτερότητα του συνδιαλεγόμενου του. Έτσι, καταφέρνει να δημιουργήσει μία θετική ατμόσφαιρα, να δεσμεύσει συναισθηματικά τον παραλήπτη και να κερδίσει την εμπιστοσύνη του περιορίζοντας τη μεταξύ τους κοινωνική διαφορά. Κατά συνέπεια, αναμένεται ο παραλήπτης να εκτιμήσει την ευγενική στάση του αιτούντος και να ανταποκριθεί με ανάλογο τρόπο.

Η επαναλαμβανόμενη χρήση όλων των παραπάνω στοιχείων επιβεβαιώνει την έλλειψη εξατομίκευσης για τους συντάκτες των αιτήσεων λόγω της συμμόρφωσής τους με τις τακτικές, που υπαγορεύει η συγκεκριμένη περίπτωση επικοινωνίας. Με τον τρόπο αυτό παγιώνεται η ρητορική των αιτήσεων ως ξεχωριστού κειμενικού είδους με λογοτεχνικές αξιώσεις. Ωστόσο, παρά τις οριζόντιες συγκλίσεις που εντοπίζονται στο συγκεκριμένο είδος οι συντάκτες τους έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν από πολλές στρατηγικές πραγμάτωσης των αιτημάτων τους αυτή που εξυπηρετεί τη στοχοθεσία τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Για αυτόν τον λόγο κρίνεται απαραίτητη η ποσοτική μελέτη των παραπάνω δεδομένων με στόχο τον συσχετισμό των γλωσσικών επιλογών και των παραβατικών ενεργειών που μαρτυρούν, ώστε να συναχθούν συμπεράσματα, που θα αφορούν την κοινωνική απαξία των συγκεκριμένων αδικημάτων κατά την Πτολεμαϊκή περίοδο.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bauschatz, J. (2007a). *Archiphylakitai in Ptolemaic Egypt: A Hierarchy of Equals?* . SyllClass 18: pp. 181 – 211.
- Bentein, Kl. (2017). "Politeness in Pronouns: Third-person Reference in Byzantine Documentary Papyri" *Philologus*, vol. 161, no.: pp. 256-267.
- Blum-Kulka, S. (2005). The metapragmatics of politeness in Israeli society. In R. Watts, S. Ide & R. Ehlich (Eds.), *Politeness in Language: Studies in its History, Theory and Practice*: pp. 255-280. Berlin. New York: Mouton de Gruyter.
- Blum-Kulka, S., J. House & G. Kasper. (1989). *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*. Norwood, N.J.: Ablex Publishing Corporation.
- Blum-Kulka, S. & E. Olshtain. (1984). Requests and Apologies: A Cross-Cultural Study of Speech Act Realization Patterns. *Applied Linguistics* 5(3).
- Brown, P. & S. Levinson. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bruno, C. (2022). *Politeness in early Ptolemaic papyri: A frame-based approach*. *Veleia: Revista de Prehistoria, Historia Antigua y Arqueología de la Universidad del País Vasco*, 39, pp. 41–51.
- Di Bitonto Kasser, A. (1967) . *Le petizioni al re. Studio sul formulario*. *Aegyptus* 47: pp. 5 - 57.
- Di Bitonto Kasser, A. (1968). *Le petizioni ai funzionari nel periodo tolemaico. Studio sul formulario*. *Aegyptus* 48: pp. 53 - 107.
- Dickey, E., (2016), Emotional Language and Formulae of Persuasion in Greek Papyrus Letters, in: E. Sanders, M. Johncock (eds.), *Emotion and Persuasion in Classical Antiquity*, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 237-262.
- Faerch, C. & G. Kasper. (1984). Pragmatic knowledge: Rules and procedures. *Applied Linguistics* 5: pp. 214-225.
- Feissel, D., & Gascou, J. (Éds.). (2004). *La pétition à Byzance. XXe Congrès international des Études byzantines, 19-25 août 2001. Table ronde* (Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance, Monographies, 14). Paris: Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance.
- Hengstl, J. (1997). Petita in Petitionen grako-agyptischer Papyri, στο G.Thur - J.Velissaropoulos - Karakostas (εκδ.), *Symposion 1995. Vortrage zur griechischen und hellenistischen Rechtsgeschichte (Korfu, 1.-5. September 1995)*, Akten der Gesellschaft fur griechische und hellenistische Rechtsgeschichte 11, Koln-Weimar-Wien: pp. 265-289.
- Holmes, J. (2006)². Politeness strategies as linguistic variables. In J. Mey (Ed.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics*: pp. 711-723. Amsterdam: Elsevier.
- Holmes J. & M. Stubbe. (2003). *Power and Politeness in the Workplace: A Sociolinguistic Analysis of Talk at Work*. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- House, J. & G. Kasper. (1987). Interlanguage pragmatics: Requesting in a foreign language. In W. Lörcher & R. Schulze (Eds.), *Perspectives on language in performance*: pp.1250-1288. Tübingen: Narr.

- Κορολή, Αι. (2014). *Στρατηγικές αξιολόγησης στις ιδιωτικές παπυρικές επιστολές της ύστερης αρχαιότητας: η περίπτωση του αιτήματος*. Στο *Ελληνικά* 64, σσ. 41 – 54.
- Κορολή, Αι. (2016). Το Αίτημα στις Ελληνικές Ιδιωτικές Επιστολές σε Παπύρους και Οστρακα: Από την εποχή του Αυγούστου έως το τέλος της αρχαιότητας. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου-Καρδαμίτσα.
- Koroli, A. (2020). Textile Production in the Papyri: The Case of Private Request Letters. In M. Mossakowska-Gaubert (Ed.), *Egyptian Textiles and Their Production: 'Word' and 'Object' (Hellenistic, Roman and Byzantine Periods)*, pp. 116-127.
- Koroli, A. (2021). Imposing Psychological Pressure in Papyrus Request Letters: A Case Study of Six Byzantine Letters Written in an Ecclesiastical Context, in *Proceedings of the Conference "Varieties of Post-classical and Byzantine Greek"*, pp. 75 – 113.
- Koskenniemi, He. (1956). *Studien zur Idee und Phraseologie des griechischen Briefes bis 400 n. Chr.* Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Leiwo, M. (2010). Imperatives and Other Directives in the Greek Letters from Mons Claudianus. In T. Evans & D. Obbink (Eds.), *The Language of the Papyri*: pp. 97–119. Oxford University Press.
- Μάνδαλου, Β. (2019). Το αίτημα ως γλωσσική πράξη στην αρχαία ελληνική τραγωδία: μία συγκριτική μελέτη με πραγματολογικές διαστάσεις. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Mascellari, R. (2021). *La lingua delle petizioni nell'Egitto romano. Evoluzione di lessico, formule e procedure dal 30 a.C. al 300 d.C.* Edizioni dell'Istituto Papirologico "G. Vitelli", 11. Firenze: Firenze University Press.
- Papathomas, A. (2009). Zur captatio benevolentiae in den griechischen Papyri als Zeugnis für die Mentalitätsgeschichte der Römerzeit. Die Verherrlichung des Adressaten und die Selbstherabsetzung des Ausstellers in den Petitionen an Herrscher und Behörden. Στο Eleni Karamalengou & Eugenia D. Makrygianni (eds.), *Αντιφίλησις: Studies on Classical, Byzantine, and Modern Greek Literature and Culture in Honour of John-Theophanes A. Papademetriou*, Stuttgart: pp. 486-496.
- Papathomas, A. & Koroli, A. (2014). Subjectivité et stylistique dans l'épistolographie privée de l'Antiquité tardive: l'exemple de P.Oxy. XVI 1869. *Chronique d'Égypte*, 89(178), pp. 376 – 387.
- Papathoma, A. & Tsitsinopoulou, M. (2023). *Expressing Politeness in Ptolemaic Papyrus Letters*. *Ancient Society*, Vol. 53, pp. 99 - 138.
- Πούλου, Α. (2023). *Διαφθορά αξιωματούχων, κατάχρηση αξιώματος & παράβαση καθήκοντος στην Πτολεμαϊκή Αίγυπτο*. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Στάμου Α.Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφianού, Β. Τσάκωνα (επιμ.) *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές*. Νήσος: Αθήνα, σσ. 149 - 187.
- Stavrianopoulou, E. (2012). Τοῦ δικαίου τυχεῖν oder: Die Macht der Bitte, στο C. Kuhn (εκδ.), *Politische Kommunikation und öffentliche Meinung in der antiken Welt*, Stuttgart: 123 - 149.

- White, J.L. (1972). *The Form and Structure of the Official Petition: A study in Greek Epistolography*, Society of Biblical Literature. Dissertation series 5, Missoula
- Zilliacus, H. (1949). *Untersuchungen zu den abstrakten Anredeformen und Höflichkeitstiteln im Griechischen*. Helsingfors.